



De Hoogmolen in Aalbeke (Kortrijk)

Beheersplan Onroerend Erfgoed

Monument in Ontwikkeling bvba

© M in O | Monument in Ontwikkeling bvba.

Alle rechten op deze studie zijn de auteur voorbehouden.

Niets mag eruit worden verveelvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensverband, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Behalve als instrument om het voor het onroerend erfgoed in kwestie uitgezette beheer te realiseren mag deze studie enkel gebruikt worden na overleg met de auteur, na zijn voorafgaande, schriftelijke toelating, en met volledige referentievermelding.

Colofon

Opdrachtgever	Stad Kortrijk
Project	Beheersplan Hoogmolen in Aalbeke. (opgemaakt overeenkomstig het Onroerend Erfgoeddecreet (van 12 juli 2013, gewijzigd bij decreet van 4 April 2014), hoofdstuk 8 en het Onroerend Erfgoedbesluit (van 16 mei 2014), hoofdstuk 8).
Titel	De Hoogmolen in Aalbeke (Kortrijk). Beheersplan onroerend erfgoed.
Auteurs	Frank Becuwe & Rudy Vereecke Multiprofessionele architectenvennootschap MONUMENT IN ONTWIKKELING bvba Onze Lieve Vrouwstraat 5, 8620 Nieuwpoort www.monument-in-ontwikkeling.be
Datum	Versie 15.12.2016

Inhoud

1.	Identificatie van het beschermd monument.....	5
	Administratieve gegevens.....	7
	Erfgoed.....	7
2.	Historische nota: de Hoog- of Messiaenmolen.....	8
2.1.	De Hoogmolen, een historische benadering.....	8
2.2.	De Hoogmolen, een typologische en functionele benadering	12
	Geciteerde en aanbevolen literatuur	13
3.	Algemene beschrijving en inventarisatie van de erfgoedelementen	15
3.1.	Algemene beschrijving.....	15
3.2.	Inventarisatie van de molinologische erfgoedelementen.....	15
3.2.1.	Oplijsting erfgoedelementen molengebouw.....	15
3.3.	Planmatige weergave	38
3.4.	Fotografische weergave	40
3.4.1.	Exterieur	45
3.4.2.	Interieur.....	46
4.	Situering en beschrijving van de erfgoedwaarden en juridische toestand van de molen.....	52
4.1.	Waardenstelling: De Hoogmolen als molenerfgoed	52
4.2.	Juridische toestand.....	54
5.	Onderbouwde visie op het toekomstig beheer.....	55

5.1.	Hoofddoelstellingen	55
	Hoofddoelstelling 1 De instandhouding van de Hoogmolen.....	55
	Hoofddoelstelling 2 De maalvaardigheid van de Hoogmolen.....	56
5.2.	Nevendoelstellingen	56
	Nevendoelstelling 1 De overdracht van de empirische kennis van het molenaarsvak.....	56
	Nevendoelstelling 2 De publieke ontsluiting van de Hoogmolen als molenerfgoed	57
	Nevendoelstelling 3 De inbedding van de Hoogmolen in een breder cultuurhistorisch geheel met toeristische potentie.....	57
6.	Opsomming en verantwoording van de beheersmaatregelen om de beoogde beheersdoelstellingen te bereiken.....	60
6.1.	Onderhouds- en beheerswerkzaamheden	60
6.2.	Restauratiewerkzaamheden	60
6.3.	Windvang.....	61
7.	Voorstel van opvolging en evaluatie.....	62
7.1.	Onderhouds- en beheerswerkzaamheden	63
7.2.	Restauratiewerkzaamheden	64
	Bijlagen.....	65

1. Identificatie van het beschermd monument

Adres	Luingnestraat z.nr. 8511 Aalbeke
Eigenaar	Stad Kortrijk
Erfgoedwaardering	Beschermd Monument (Besluit van de Secretaris-Generaal dd. 04.04.1944). omwille van zijn artistieke, oudheidkundige, historische en esthetische waarde. (op 09.02.1946 bekrachtigd door prins Karel als regent; op 04.12.1990 gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad). URI: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/60475
Ruimtelijke bestemming	Woonzone
Kadaster	Kortrijk 9 Afd/Aalbeke, sectie B, perceelsnummer 0430/00A000



Kadastraal plan. Uittreksel.

Administratieve gegevens

Administratief Perceel

Postadres(sen):

Gemeente: Kortrijk

Kadastrale afdeling: KORTRIJK 9

AFD/AALBEKE/

Kadastrale sectie: B

Perceel: 0430/00A000

Capakey: 34001B0430/00A000

Erfgoed

Beschermde Monumenten

["Hoogmolen" of](#)

["Missiaenmolen"](#)

Vastgesteld Bouwkundig Erfgoed - Relicten

[Houten windmolen Hoogmolen](#)



(Bron: <https://geo.onroenderfgoed.be/#zoom=19&lat=6581564.338845274&lon=359892.10297722457>)

2. Historische nota: de Hoog- of Messiaenmolen

2.1. De Hoogmolen, een historische benadering



De Hoogmolen omstreeks 1908 (Goeminne 1997).

De huidige Hoog- of Messiaenmolen - (ook Molen van Aalbeke genoemd¹) - werd in 1717 gebouwd ter vervanging van een in 1714 door brand vernielde molen, die reeds op een militaire kaart van ridder de Beaurain uit 1694 voorkomt². In de houten staakmolen is de bouwdatum nog terug te vinden op de steenlijst.



Bouwdatum op steenlijst (ca. 1993)

In 1713 was de molen eigendom van de erfgenamen van Cornelis Liagre (ofte Dejaeghere)³, maar de bouwheer van de nieuwe molen was wellicht Jan Maes, die in 1717 immers als eigenaar optrad. Tot het midden van de 19^{de} eeuw bleef de molen in het bezit van zijn erfgenamen. Daarna kwam de molen via aankoop in handen van de familie Messiaen. Inkervingen op een zijkant van de meelbak herinneren niet alleen nog steeds aan '*Petrus Devos 1801*', die de molen toen wellicht bediende, maar ook aan enkele molenaars uit de familie Messiaen, namelijk '*Ch. Messiaen 1853*' en '*Fidele Messiaen 1860*'⁴. Hun nakomelingen verkochten in 1934 de molen van de familie Vercleyen, die met

¹ Dit zou er kunnen op wijzen dat deze molen de oudste molen van Aalbeke is (Santy 1997: 122)..

² Rijksarchief Kortrijk, Fonds Colens, 163 ('Nieuwe Renteboeck', getekend door A. de Bersacques). Mattelaer 1979: 36-37; Santy, Callens & Decaluwé 1995: 30-35. P. Mattelaer (1979: 37) plaatst de wederopbouw van de molen verkeerdelijk in 1753.

³ Mattelaer 1979: 37.

⁴ S.A.Kortrijk, doos XV,H,5,e, map 'Hoogmolen Aalbeke 1983' (Begeleidende nota bij het voorontwerp van restauratie door E.J. De Meyere).

Maurits Vercluyen de laatste molenaar leverde. Toen deze de molen in 1967 buiten bedrijf stelde, takelde hij langzaam af. In 1980 werd de molen verkocht aan de stad Kortrijk die in die jaren in functie van het behoud van het cultureel patrimonium trouwens een bewuste aankooppolitiek voerde⁵. Intussen was de staakmolen tijdens de Tweede Wereldoorlog, meer bepaald in 1944, omwille van zijn artistieke, oudheidkundige, historische en esthetische waarde beschermd als monument⁶.

De geschiedenis van de windmolen laat zich tot op vandaag nog altijd gedeeltelijk aflezen van de inscripties die her en der in de houten constructie gebeiteld staan. De steenlijst vermeldt het bouwjaar "1717". Onderaan de standaard staat "+ /pvn / 1801", op een kruisplaat "1831". Op de zijkant van de vroegere graankoker stond te lezen "ETRUS M / De Vos / Mu IN IAER / 1801 / TOT AELB" (de eerste letter P verdween bij het uitzagen van de zijkant) alsook "CH. MESSIAEN / 1853" en "1860 FIDELE MESSIAEN". De weegband rechts van de ingang herinnert aan "E MESSIAEN 1847".

Omstreeks 1983 werd de Kortrijkse architect E.J. De Meyere aangesteld voor de opmaak van een restauratiedossier. Omwille van de slechte toestand waarin de molen verkeerde, werden in een eerste fase dringende beschermings- en instandhoudingswerken voorzien. Deze bestonden uit het in draaistaat brengen van de wieken, noodzakelijk voor het uitnemen van de wieken, het effectief uitnemen van de wieken en het afdichten van de openingen⁷. De uitvoering van deze werken vond plaats in het voorjaar 1984⁸.

⁵ Info <http://www.molenechos.org/molen.php?AdvSearch=815> (geraadpleegd dd. 20.05.2018)). Met dank aan Lieven Denewet.

⁶ Op 09.02.1946 werd deze bescherming bekrachtigd door prins Karel, de toenmalige regent. Het beschermingsbesluit werd echter pas op 04.12.1990 gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Cornilly 2001: 129.

⁷ S.A. Kortrijk, XV.L.10;b, Dienst Facility Patrimonium, map 'Hoogmolen (1984-1985)'.
⁸ Voorlopige oplevering op 03.07.1984 (S.A. Kortrijk, XV.L.10;b, Dienst Facility Patrimonium, map 'Hoogmolen (1984-1985)').



De Hoogmolen omstreeks 1982 (Devliegheer 1984).

Daarop volgde de studie van de effectieve restauratie die de staakmolen opnieuw windmaalvaardig moest maken. Zo dienden onder andere de teerlingenblokken en het metselwerk van het torenkot hersteld te worden. De standaard met kruisplaten en steek- of okselbanden was nog in goede staat maar het nazien van de verbindingen alsook van de stalen banden en ankers was noodzakelijk.



Standaard vóór 1993

De molenkast verkeerde in slechte toestand en moest dus volledig uit elkaar genomen worden. Wat nog bruikbaar was, zou worden gerecupereerd. Van de buitenbeplanking en het berd kon evenwel niets meer hergebruikt worden. Van de kunstleien op de molenkap en aan de windzijde (windweeg) was amper nog een klein aantal in goede staat. Om het gewicht van de molen te reduceren werd voorgesteld de kunstleien te vervangen door eiken leien. De trap met de straat, het kruiwerk en de reeds eerder weggenomen wieken waren allemaal in een dergelijke slechte staat dat volledige vervanging aan de orde was. Het draaiende werk was grotendeels aan restauratie toe. Voorzien werd om het vangwiel en het kamwiel waar nodig te herstellen. De vang zelf was aan vernieuwing toe, net als het luiwerk. Ook het plaatsen van een nieuwe natuurstenen halsteen en dito pinsteen en een nieuw koppel

molenstenen werd vooropgesteld. Van zowel de grote als de kleine stenen zou de steenkist behouden worden mits herstelling. Van die gelegenheid werd ook gebruik gemaakt om telkens een reguleur (van Watt) te installeren. De haverpletter zou worden gedemonteerd en hersteld. Tot slot dienden al het houtwerk behandeld te worden en al het ijzerwerk ontroest en tegen corrosie beschermd te worden. Tot slot werd de installatie van een bliksembeveiliging voorzien. Wat de omgeving betrof werden een lage afsluiting en de aanleg van een gekasseid pad voorzien⁹.

Voor de uitvoering van deze restauratiewerken werd in februari 1993 de Aalbeekse molenbouwer Cottenier aangesteld¹⁰. Omdat sommige elementen in een minder goede staat bleken te verkeren, werd tijdens de uitvoering soms afgeweken van het lastenboek. Zo was gebleken bij het wegnemen van de gietijzeren askop dat de houten molenas, daar waar de askop stak, tot ongeveer 80 cm diep verrotting vertoonde. Bijgevolg werd overgegaan tot de vervanging van de molenas¹¹. Tevens bleek dat het vangwiel niet zomaar kon gerecupereerd worden. De stoparmen en de vellingen bleken dermate door houtworm aangetast, dat het vangwiel in verregaande mate moest gerestaureerd worden. Ook het kruiwerk diende aangepast te worden om deze aan de rugzijde van de trap te kunnen bedienen. Tevens bleken de planken in de steenkisten aan vervanging toe. De toestand van de oude haverpletter was ook zo slecht dat het de bedoeling was een nieuwe haverpletter te voorzien. Deze werd echter nooit geplaatst¹². Aanvankelijk evenmin voorzien was het metalliseren van de roeden¹³. Bij het vernieuwen

⁹ S.A.Kortrijk, doos XV,H,5,e, map 'Hoogmolen Aalbeke 1983' (Begeleidende nota bij het voorontwerp van restauratie door E.J. De Meyere).

¹⁰ In 1988 had reeds een aanbesteding plaatsgevonden, maar de toewijzing van de werken bleef uit doordat de prijsoffertes opmerkelijk hoger lagen dan de raming (S.A. Kortrijk, XV.O.4.b, Dienst Facility, Hoogmolen Aalbeke restauratie, map 'Restauratie Hoogmolen Aalbeke (2)').

¹¹ Werfverslag nr. 5 (dd. 08.06.1993) (Archief Onroerend Erfgoed, Aalbeke, Hoogmolen).

¹² Als besparingsmaatregel omwille van de meerkosten zou de havermolen door een technische school worden gemaakt, doch het is er nooit van gekomen (Werfverslag nr. 5 (dd. 16.09.1993) (Archief Onroerend Erfgoed, Aalbeke, Hoogmolen).

¹³ S.A.Kortrijk, XV.O.4.b, Dienst Facility, Hoogmolen Aalbeke restauratie, map 'Restauratie Hoogmolen Aalbeke (2)'.

van de buitenbeplanking werd de ronding van de onderkast aan de windzijde echter weggewerkt. Als besparingsmaatregel voor de meerkosten werden onder ander enkele omgevingswerken, zoals grondwerken aan de belt, de aanleg van een drainering en een dam omheen het molenkot, de aanleg van een toegangsweg en het voorzien van beplanting, achterwege gelaten of uitgesteld om achteraf door de stad te worden uitgevoerd¹⁴. De kruipalen werden eveneens uit het uitvoeringsdossier gehaald en achteraf door de stad zelf geplaatst¹⁵. Het proefmalen vond met succes plaats op 17 november 1995¹⁶. Een jaar later, op 21 september 1996, werd de molen officieel ingehuldigd¹⁷. De voorlopige oplevering op 14 november 1996 gaf evenwel aanleiding tot een aantal opmerkingen, zoals roestvorming op de geklinknagelde roeden, het zakken van de staart en de trap wat het kruien bemoeilijkte, het neerwaarts buigen van de uitkragende balken van het balkon, een onvoldoende greep van de vang op het vangwiel, het moeizaam inschakelen van het klauwwiel van de voorste molenstenen, het vastlopen van het luitouw van de binnenlui, enz. Aan deze bemerkingen werd grotendeels tegemoet gekomen, doch tot een definitieve oplevering van de werken werd officieel blijkbaar nooit overgegaan¹⁸. Ook gaf deze restauratie niet volledig blijk van een optimaal respect voor de authentieke erfgoedwaarde. Voorbeelden die dit illustreren, betreffen onder andere de havermolen met zijn aandrijving van buitenuit, die niet teruggeplaatst werd, of de brugbalans die niet langer verzonken zit in de zoldervloer, of het verdwenen kijkgat aan de staartzijde.

¹⁴ Werfverslag nr. 5 (dd. 16.09.1993) (Archief Onroerend Erfgoed, Aalbeke, Hoogmolen).

¹⁵ Werfverslag nr. 5 (dd. 16.09.1993) (Archief Onroerend Erfgoed, Aalbeke, Hoogmolen).

¹⁶ S.A. Kortrijk, XV.C.7.i, Dienst Patrimonium, Hoogmolen Aalbeke en andere, map 'Hoogmolen Aalbeke'.

¹⁷ S.A. Kortrijk, XV.O.4.b, Dienst Facility, Hoogmolen Aalbeke restauratie, map 'Restauratie Hoogmolen Aalbeke (2)'.

¹⁸ Een proces-verbaal van definitieve oplevering werd niet teruggevonden in het archief.

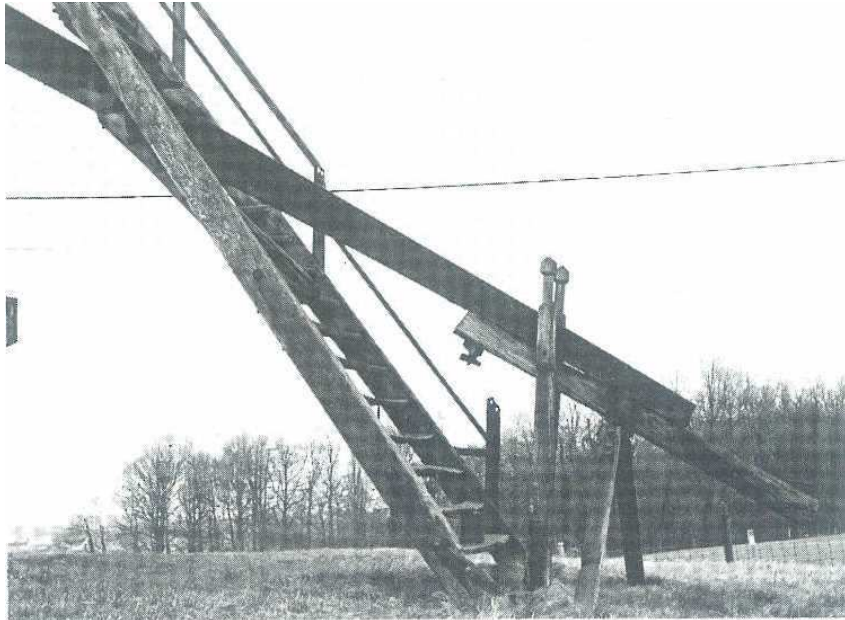
Intussen namen vrijwillige molenaars de windmolen met goede zorgen over door de windmaalvaardige werking te onderhouden¹⁹.

In 2006-2007 werden door de firma Molenbouw Wieme opnieuw enkele onderhoudswerken uitgevoerd. Al het houtwerk, waaronder de molenkast, de staart, de balken, de kruisstoel, de loopschoren, het hekwerk van de wieken, ...) werden gebeist met een zombestendige beits. Ook werden houten onderdelen zoals de deur, de luiken, de daklijst, de windplanken, de hondjes, de balkkoppen, het borststuk, het voorkeuveleinde, de kruisstoel, het kruiwerk, de leuning, de wiggen, de kruipalen, de afsluiting, ... nog eens geschilderd. De ijzeren elementen, zoals de roeden, de askap, het poortje, de stormringen, ... werden in een PU-tweecomponentenverf gezet. Voorts werden diverse herstel- en vernieuwingswerken uitgevoerd, met name het vernieuwen van de windplanken, het vervangen van de rotte klossen op wieken en het vernieuwen van de kapotte traptreden²⁰.

In het najaar van 2008 bracht de firma Molenbouw 't Gebinte uit Erpe-Mere een nieuwe eikenhouten schaliëbedekking aan. Tevens werden er de roeden in de askop met nieuwe wiggen en spitijzers vastgezet.

¹⁹ Info <http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?AdvSearch=4110> (geraadpleegd dd. 20.05.2016).

²⁰ S.A. Kortrijk, XXVI.I.2.b, Dienst Facility, Hoogmolen Aalbeke, map 'Hoogmolen Luignestraat Aalbeke. Buitenschilder- en herstellingswerken 2006'. De voorlopige oplevering vond plaats op 12.12.2007; de definitieve oplevering ging door op 06.02.2009.



De steekstaart waarmee de molen wordt gekruid (ca. 1984) (Devliegheer 1984).

2.2. De Hoogmolen, een typologische en functionele benadering

Typologisch is de Hoogmolen van bij zijn oprichting in de vroege 18^{de} eeuw een houten standaardmolen. Om de windvang te optimaliseren werd de molen daarbij opgetrokken op een (mogelijks al aanwezige) molenwal. Of de bakstenen teerlingen van meet af aan waren ingebouwd blijft alsnog een open vraag. Aan de voor- of staartkant en de twee zijanten is de molenkast voorzien van een verticale beschieting. Aan de windzijde (of windweeg) en op de gebroken kap lagen omstreeks 1984 nog eternieten leien die achteraf bij de restauratie van de molen door eikenhouten leien werden vervangen. De

staart was vroeger gemaakt van een met een balk verlengde ijzeren roede, afkomstig van de in november 1940 door de wind gevelde staakmolen Petit Moulin²¹ op de wijk Malcence in Luigne. Om de staakmolen te kruien moest deze steekstaart²² worden voortgeduwd. Met de restauratie van 1993-1995 werd een nieuwe eiken staart met eveneens nieuwe trap voorzien.

Net als bij het oude wiekenkruis meten de nieuwe wieken ongeveer 24 meter. De oude roeden, waarvan de oude binnenroede afkomstig was van de stenen Tombroekmolen in Luigne, waren destijds half verdekkerd. Tijdens de restauratie van 1993-1995 werden nieuwe roeden met voor- en achterhekken. Opnieuw werd geopteerd voor een halve verdekking.

Het vastzetten van de molen gebeurt, net zoals voor de restauratie van 1993-1995, door middel van twee loopstaken of -schoren²³.

Functioneel is de Hoogmolen van bij zijn oprichting een korenmolen.

De eerste zolder doet nog altijd dienst als meelzolder. In de houten zijwanden van de molenkast steken drie ronde kijkgaten.

Centraal bevindt zich de meelgoot met meelschuif, meelbak en scheiplankje. Aan de meelbak bevinden zich twee ijzeren haakjes om de te vullen zak aan op te hangen. Op de meelgoot is, zoals destijds gebruikelijk, een houten kruisje met Christusfiguur aangebracht. Om de zakken op te houden is aan een balk ter hoogte van de meelgoot een katrolletje met touw, schuifloopje en haakje vastgemaakt.

Nabij de windzijde bevindt zich een bollenreguleur om bij grotere draaisnelheid van de molen de looper van het bovenliggende koppel maalstenen in de achtermolen automatisch bij te steken.

²¹ Betreft eigenlijk de Plaatsmolen uit Heule die in 1903 ter vervanging van de toen afgebroken Petit Moulin naar Luigne (Moeskroen) werd overgebracht. Info <http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?AdvSearch=4110> (geraadpleegd dd. 20.05.2016).

²² De steekstaart vervangt de windas waarmee de staart van anders standaardmolen veelal zijn uitgerust.

²³ Devliegheer 1984: 270.



Hoge brugbalans vóór 1993

Vlakbij staat nog steeds de hoge brugbalans, waarvan de weegvloer vóór de restauratie van 1993-1995 in de zoldervloer zat ingewerkt.

Vlak onder de zoldering bevinden zich de twee pasbalken van het lichtwerk

Vlakbij de trap, die daardoor moeilijk toegankelijk was, stond voor de restauratie van 1993-1995 een haverpletter²⁴ die via een riemoverbrenging aan de buitenzijde van de molen met de wind werd aangedreven. Na de restauratie werd de haverpletter uit veiligheid omwille van de publieke toegankelijkheid niet meer teruggeplaatst.

Vanuit de eerste zolder steekt een houten steektrap naar de tweede zolder, die op de eerste plaats dienst doet als steenzolder. Vlakbij het trapgat bevindt

²⁴ Devliegheer 1984: 270.

zich een lichtboom, waarvan het lichttouw, samengesteld uit twee riemen en twee touwen, met zijn gewichten tot op de eerste zolder reikt.

Zowel in de achtermolen als in de voormolen bevindt zich een koppel maalstenen. Voor het bijsteken van de looper in de voormolen bevindt de bollenregulator zich ook op deze zolder.

Onder de molenkap situeert zich ook het luiwerk dat in verbinding staat met de buitenlui dat aan de voorzijde buiten onder een luikap steekt. Aan één van de zijden steekt tussen de twee maalstoelen in de vloer het luigat met luieluk. In de zijwanden van de kast steken nogmaals twee ronde kijkgaten, aan de windzijde een teerluiuk en aan de voorzijde laadluiuk.

Voor de windaandrijving zorgen enerzijds het vangwiel, dat 54 kammen telt en inhaakt in een schijfloop met 15 staven om de looper in de achtermolen aan te drijven. Het voorwiel²⁵ telt 48 kammen en brengt de kracht over op een kamwiel met 14 kammen, dat op zijn beurt de looper in de voormolen in beweging brengt²⁶. Tegen één van de zijden bevindt zich de vang.

De tot molenkot gesloten voet van de Hoogmolen, waar de wanmolen staat, wordt thans gebruikt als berging.

Geciteerde en aanbevolen literatuur

Cornilly J. 2001 – *Monumentaal West-Vlaanderen. Beschermde monumenten en landschappen in de provincie West-Vlaanderen. Deel I: Arrondissementen Ieper, Kortrijk, Roeselare, Tielt*. Brugge, 2001: 127.

Devliegheer L. 1984 – *Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen. 9. Molens in West-Vlaanderen*, Tielt: 447 pp.

²⁵ Met voorwiel wordt ook wel eens het vangwiel bedoeld. In dit geval gaat het om het aswiel zonder vang, dat het verst van de askop is verwijderd.

²⁶ Devliegheer 1984: 270.

Devyt C. 1966 – *Westvlaamse windmolens. Inventaris van de toestand op 1 januari 1965*, Brugge: 128 pp.

De Tier V. & Van Keymeulen J. m.m.v. Ryckeboer H. & Van der Sypt K. 1990 – *Woordenboek van de Vlaamse dialecten. Deel II. Niet-agrarische vaktalen. Aflevering 5. De molenaar*, Gent, Rijksuniversiteit, Seminarie voor Nederlandse Taalkunde en Vlaams Dialektologie: 476 pp.

Goeminne L. 1997 – Verzet tegen de bouw van een tweede windmolen in Aalbeke in 1751, in: *De Leiegouw*, 39, 2: 187-192.

Holemans H. 1999 – *West-Vlaamse wind- en watermolens. Kadastergegevens 1835-1990. Deel 5. Gemeenten M-O*, Rotem, Ons Molenheem.

Mattelaer P. 1979 – De molens van Zuid-West-Vlaanderen, in: *De Leiegouw*, 21: 31-64.

Mattelaer P. 2006 – De Molens van Aalbeke, in: *Ons Molenheem*, 31, 3: 58-60.

Mulders T.²⁷ 1946-1948 – De windmolens tussen Schelde en Leie", in: *Handelingen van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk*, XXII: 46-107.

Santy F. 1997 – Aalbeekse Hoogmolen gerestaureerd, in: *De Leiegouw*, 39, 1: 121-122.

Santy F., Callens I. & Decaluwé C. 1995 – *Landelijk leven en hoevengids Groot-Kortrijk. Deel 7. Aalbeke*, Tielt, Lannoo: 171 pp.

Santy F. & Castel M. 1997 – De molens van Aalbeke, in: *De Leiegouw*, 39, 3-4: 371.

Vandenbergh M. & Maes J. 1960 – De molens van Aalbeke, in: *De Belgische Molenaar*, 55: 284.

Vandenbergh M. & Maes J. 1960 – De molens van Aalbeke, in: *De Belgische Molenaar*, 58: 187.

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/60475> (geraadpleegd dd. 20.05.2016).

<http://www.molenechos.org/molen.php?AdvSearch=815> (geraadpleegd dd. 20.05.2016)

²⁷ Pseudoniem van Hector Vindevogel.

3. Algemene beschrijving en inventarisatie van de erfgoedelementen

3.1. Algemene beschrijving

De Hoogmolen in Aalbeke is een gesloten staakmolen – ook torenkotmolen genaamd – die in 1717 werd gebouwd op een molenwal ter vervanging van een verbrande molen. De voor- en zijkanten van de molenkast zijn voorzien van een verticale planken beschieting. De windzijde is net als de kap bedekt

met eikenhouten tleien. Tot 1967 fungeerde de windmolen als korenmolen, zoals de uitrusting tot op vandaag aangeeft. Zo is de steenzolder voorzien van een dubbel koppel maalstenen, een fungeert de onderliggende zolder met zijn centrale meelgoot als meelzolder.

3.2. Inventarisatie van de molinologische erfgoedelementen

3.2.1. Oplijsting erfgoedelementen | molengebouw

1. DE MOLENBERG		Diagnose (de visu)
Molenberg	De – vanaf het straatniveau ongeveer 1,90 m hoge – aarden ophoping waarop de molen staat.	Grasbedekking en in goede staat.
Afsluiting	Geschilderde houten afsluiting aan de straatzijde en de zijde van het molenaarshuis.	De afsluiting is in goede staat. Het verfwerk staat schraal.
	Haag	Te snoeien.
	Ijzeren toegangshek vanuit de Zevekotestraat	Corrosie. Schraal verfwerk.
Beltrap	Beltrap van 9 natuurstenen treden naar ijzeren toegangshek	Mosvorming op de traptreden in natuursteen. Plaatselijk afbrokkeling van de kalksteen.

2. HET STAAND WERK ²⁸		Diagnose (de visu)
2.1. DE ONDERBOUW MET TORENKOT EN STANDAARD		
Muren	Bakstenen muren, opgetrokken in rode baksteen van 19 x 9 x 5,5 cm (10 lagen: 69,5 cm).	Aan de voet van de ronde gevelmuur is het voegwerk uitgevallen. Plaatselijk ook uitbrokkeling van het metselwerk. Ter hoogte van de uitkragende teerlingblok is een afzetting waar te nemen.
Deur	Een houten opgeklampte deur.	In goede staat
Dorpel	Bakstenen dorpel.	In goede staat.
Dak	Kegeldak van houten leien.	Houten dakleien deels aan vervanging toe. Mosvorming op de dakleien.
Dakconstructie	Kegelvormige dakconstructie, bestaande uit kepers met ronde gordingbalk en dakbebording.	In goede staat.
Vloer	Gecementeerde bakstenen vloer.	In goede staat.
Teerlingen	Twee hoge en twee lage bakstenen gemetselde blokken (waarop het onderstel van de staakmolen rust).	In goede staat. De voeg tussen de teerling aan de ZO-kant en de gevelmuur is gebarsten.
Teerlingblokken	De twee eikenhouten blokken die op de teerlingen liggen (en waarop de kruisplaten rusten).	In goede staat.
Kruisplaten	De twee horizontale balken die kruisgewijs op de vier teerlingen rusten. De onderste kruisplaat rust op de twee lage teerlingen; de bovenste kruisplaat op de twee hoge teerlingen. De vier uiteinden van de kruisplaten (d.i. het deel dat buiten de steekbanden en de teerlingblokken én – in het geval van de Hoogmolen ook – buiten de torenkotmuren steekt) zijn ter bescherming afgedekt met lood en aan de	De balken zijn in goede staat. Afdekkingsplaten op kopse kant van de kruisplaten zijn aan vervanging toe. Ook het schilderwerk staat schraal en afgebladderd. Afdekking in lood in vrij goede staat.

²⁸ Het geheel van de niet draaiende delen van een molen.

	<p>kopse kant met een houten plaat. In de kruisplaten zijn inkepingen voorzien waarin de steekbanden steken.</p>	
Kruisplaatsleutels	<p>De vier houten wiggen die in de kruisplaten tegen de standaard zijn aangebracht (waar die over de kruising van de kruisplaten heen grijpt) om het wankelen van de standaard te verhinderen.</p>	In goede staat.
Standaard	<p>De zware verticale houten balk die de molenkast draagt. Onderaan is de standaard achzijdig en van een vier uiteinden tellende klauw voorzien die over de kruisplaten grijpt. Ter hoogte van de klauw en erboven wordt de standaard gevat tussen drie spanijzers of standaardbanden. Ter hoogte van de steekbanden zijn inkepingen voorzien, waarin de steekbanden steken. Boven de inkepingen zijn zwaluwstaarten voorzien om de zetel te bevestigen. Het bovenste gedeelte van de standaard, de standaardhals, is rond afgewerkt. Ter versteviging zijn rond de standaardhals standaardbanden aangebracht. Bovenaan versmalt de standaardhals. Dit smaller uiteinde, de standaardnok, is versterkt met ijzeren lemmets die in het hout verzonken zitten. (Op de standaardnok rust de steenbalk (cf. infra)).</p>	In goede staat.
Steekbanden	<p>De vier paar schuine steunbalken (telkens bestaande uit een lange en een korte balk) die de standaard schragen. Onderaan zijn de steekbanden ingewerkt in de kruisplaten. Daartoe zijn de buitenste steekbanden voorzien van twee tenen (d.z. de afgezaagde hoeken), de binnenste van één. Bovenaan zitten ze vast tegen de standaard en de zetel. Daartoe zijn ze aan de top voorzien van een rechthoekige uitgezaagde bek, die tegen de onderkant en zijkant van de zetelstukken duwt.</p>	De korte steekbanden zijn in goede staat. Het metaalwerk (beugels) is geoxydeerd.
Stormbanden van de steekbanden	<p>Ijzeren stormbanden die over de voeteinden van de buitenste steekbanden zijn gelegd en aan de kruisplaat zijn vastgemaakt (om het wegschieten van de steekbanden te voorkomen).</p>	De stormbanden in staal zijn geoxydeerd.
Zetel	<p>De balkconstructie rondom de standaard, bestaande uit vier zetelblokken (d.z. vier korte balken) (waartegen de steekbanden schoren).</p>	In goede staat*.

Stormband van de standaard	De metalen ring rond de top van de standaard (om te verhinderen dat de molenkast van de standaard afglijdt).	(niet zichtbaar).
----------------------------	--	-------------------

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

2.2. DE MOLENKAST		
Hoeken		
Hoekstijlen	De vier stijlen in de hoeken van de molenkast.	In goede staat.
De zijwanden		
Daklijsten	De twee horizontale balken op de toppen van de hoekstijlen in de twee zijwanden van de molenkast.	In goede staat.
Steenlijsten	De twee horizontale balken ter hoogte van de steenzolder in het midden van de zijwand van de molenkast, en evenwijdig lopend met de daklijsten bovenaan en de waterlijsten onderaan. In het midden rusten de steenlijsten op de uiteinden van de steenbalk.	In goede staat.
Waterlijsten	De twee onderste horizontale balken in de zijwanden van de molenkast.	In goede staat.
Spoorstijlen	De twee verticale balken die in het midden van de onderste helft van beide zijwanden telkens de uiteinden van de steenbalk verbinden met de waterlijsten.	In goede staat.
Kroonstijlen	De verticale balk die in het midden van de bovenste helft van iedere zijwand telkens de steenlijst en de daklijst verbindt.	In goede staat.
Weegbanden	De schuine balken die de diverse stijlen en lijsten van de molenkast verbinden.	Een aantal weegbanden in slechte staat ingevolge aantasting door insecten.
Bebordingsplanken	De houten planken die buiten op de verscheidene balken genageld zijn en de wanden van de molen uitmaken. In de twee zolders zijn er aan beide zijden in de plankenwand ronde kijkgaten voorzien.	Sommige gevelplanken liggen geschoteld en komen los van de dragende balkenstructuur. Enkele kopse aansluitende naden tussen de planken gapen.

Kijkgatluikjes	Ronde houten kijkgatluikjes met dwarsregel (als handgreep) die de ronde kijkgaten afdekken en met houten wervels kunnen worden vastgezet.	In vrij goede staat.
De windzijde		
Borstnaald	De balk die loodrecht door het midden van de windzijde van de molenkast gaat.	In vrij goede staat.
Klos van de borstnaald	Het houten blok dat op de borstnaald bevestigd is en waarop de windpelum rust.	In vrij goede staat.
Steenbedbalk	De horizontale balk in de windzijde ter hoogte van de steenzolder.	In vrij goede staat.
Vloerbalk	De onderste horizontale balk in de windzijde ter hoogte van de meelzolder en identiek aan die in de staartzijde.	In vrij goede staat.
Weegbanden	De schuine balken die de diverse stijlen en lijsten van de molenkast verbinden.	Een aantal weegbanden aangetast door insecten.
Bebordingsplanken	De houten planken die langs buiten op de verscheidene balken genageld zijn en aan binnenzijde de wanden van de molen uitmaken.	In vrij goede staat. Aftekeningen door vocht.
Schaliën	Eikenhouten schaliën bevestigd op de bebordingsplanken aan de windzijde.	De gekliefde schaliën zijn bedekt met mosafzetting en zijn aan vervanging toe. Diverse schaliën sluiten niet meer op elkaar aan en hangen plaatselijk uitgezakt.
De staartzijde		
Startbalk	De horizontale houten balk onderaan in de staartzijde, waarop de staart van de standaardmolen rust.	In vrij goede staat.
Vloerbalk	De onderste horizontale balk in de staartzijde ter hoogte van de meelzolder en identiek aan die in de windzijde.	In vrij goede staat.
Deurstijlen	De twee stijlen van de deur in de staartzijde. Linker deurstijl met historische inkervingen (waaronder <i>A. Nys 1901</i>)	In vrij goede staat.
Weegbanden	De schuine balken die de diverse stijlen en lijsten van de molenkast verbinden.	Sporen van aantasting door insecten.

Bebordingsplanken	De houten planken die buiten op de verscheidene balken genageld zijn en de wanden van de molen uitmaken.	Sommige gevelplanken liggen geschoteld en zetten lichtjes af van de dragende balkenstructuur. Plaatselijk gapen de kopse aansluitende naden tussen de bebordingsplanken.
Deur	Houten deur met dwarse verbindingstukken en verticale geprofileerde handgreep.	In vrij goede staat.
De berrie		
Lange berriebalken	De twee langste balken van de vier berriebalken die twee aan twee kruislings over elkaar gelegd de molenstandaard insluiten net boven de zetel. Deze balken lopen van de windzijde naar de staartzijde en zijn allebei belegd met sleephout (slakken), waarmee ze op de zetel slepen om het wankelen van de molen tegen te gaan.	In vrij goede staat*.
Korte berriebalken	De twee kortste balken van de vier berriebalken, die tegen de standaard aan, de twee lang berriebalken verbinden.	In vrij goede staat*.
Slakken	De stukken hout (sleephout) tussen de berriebalken en de zetel. N.B. Het steken van slakken in de speelruimte tussen berrie en zetel laat toe om de hoogte of het zwaartepunt van de molen te regelen.	(niet zichtbaar)
Vloerbalken	De balken die op de berriebalken liggen en waarop de onderste molenvloer genageld is.	In vrij goede staat*.
De steenbalk		
Steenbalk	De zware balk die horizontaal op de standaardnok rust en de hele molenromp draagt. In de steenbalk steekt een nokgat, waarin de standaardnok steekt.	In vrij goede staat.
Boezem	Het met profielen versierde zware stuk hout onderaan tegen de steenbalk, waarin de standaardnok steekt.	Houtwerk gespleten.
Maan	Een of meer ronde (vermoedelijk) ijzeren platen die in de holte van de boezem op de standaardnok rusten.	(niet zichtbaar)
Vloeren		
Vloerplanken	De houten planken die de plankenvloer op de meelzolder alsook op de steenzolder	In vrij goede staat.

	uitmaken.	
De molentrap		
Binnentrap	De houten steektrap tussen de meelzolder en de steenzolder.	In goede staat.
Zitplankje	Houten plankje aan de binnentrap, waarop de molenaar kan gaan zitten.	In vrij goede staat.

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

2.3. DE MOLENKAP		
Achterkeuveleinde²⁹		
Stefelbalk	De horizontale balk bovenin de windzijde, die een beetje lager ligt dan de windpeluw.	In vrij goede staat*.
Steunbalken van de windpeluw	De balkjes op de stefelbalk ter ondersteuning van de windpeluw.	In vrij goede staat*.
Windpeluw	De zware balk (aan de windzijde) in de kap van de molen, waarop de halssteen met de molenas rust.	In vrij goede staat*.
Smeerstijlen	De twee verticale balken (d.z. van binnenuit gezien links de weerstijl en rechts de keerstijl) aan weerszijden van de hals van de molenas en die de windpeluw en de wolf verbinden.	In vrij goede staat*.
Onderkepers	De verticale balken links en rechts van en evenwijdig met de smeerstijlen.	In vrij goede staat*.
Steker	De schuine houten balk tegen de keerstijl.	In vrij goede staat*.
Wolf	De horizontale balk op de toppen van de smeerstijlen (d.z. de weerstijl en de keerstijl) en de onderkepers	In vrij goede staat*.
Zoombalken	De twee schuine balken aan de zijkanten van zowel de onderkap als de bovenkap (waar tegen de nokbalk aanleunen).	In vrij goede staat*.

²⁹ De topgevel van de windzijde van een standaardmolen.

Ozingstaart	De schuine balkjes aan de buitenkant onderaan de onderste zoombalken.	In vrij goede staat*.
Blokket	De houten blokken ³⁰ ter ondersteuning van de ozingstaarten.	In vrij goede staat*.
Breukgordingen	De twee horizontale balken door een mansardekap, gaande van de uiteinden van de wolf tot de uiteinden van de bovenbalk en de breuklijn van de dakschilden vormend.	In vrij goede staat*.
Bovenkepers	De verticale steunbalken tussen de wolf en de twee bovenste zoombalken.	In vrij goede staat*.
Nokbalk	De horizontale balk die van voor naar achter loopt door de nok van de molenkap.	In vrij goede staat*.
Bebordingsplanken	De houten planken die buiten op de verscheidene balken genageld zijn en de wanden van de molenkap uitmaken.	In vrij goede staat*.
Schaliën	Eikenhouten schaliën bevestigd op de bebordingsplanken aan de windzijde.	De schaliën zijn afgedekt met mosaanslag. Schaliën zijn in slechte staat en aan vervanging toe.
Windluiken	Twee houten luiken aan weerszijden van de askop in de molenkap.	In vrij goede staat.
Voorkeuveleinde³¹		
Voorbalk	De basisbalk die op de toppen van de daklijsten ligt op dezelfde hoogte als de windpeluw.	In vrij goede staat*.
Pinbalk	De balk waarop de pinsteen ligt (waarin het achtereinde van de molenas draait) en die vooruit en achteruit kan schuiven.	In vrij goede staat*.
Sleutels van de pinbalk	De houten sleutels of spieën waarmee de pinbalk wordt vastgezet.	In vrij goede staat*.
Balk achter de pinbalk	De (onbeweegbare) houten balk achter de pinbalk.	(nauwelijks zichtbaar).

³⁰ Ook 'hondjes' genaamd.

³¹ De topgevel van de staartzijde van een standaardmolen.

Bovenbalk	De horizontale balk op dezelfde hoogte als de wolf in het achterkeuveleinde.	In vrij goede staat*.
Makelaar	De loodrechte balk midden in het voorkeuveleinde.	In vrij goede staat*.
Windwijzer	De windijzer in de vorm van een vaan, die bovenop de makelaar geplaatst is.	In vrij goede staat*.
Luikap	Houten kapje dat boven de naar buiten stekende luis is gebouwd (om het buitenluiwerk en vooral de luireep tegen de regen te beschermen) en met eikenhouten schaliën is afgedekt.	In vrij goede staat*.
Tussen achter- en voorkeuveleinde		
Ijzerbalken	De twee houten balken door de kap van de molen die telkens voorzien zijn van een spilgat, waarin het bovineind van het staakijzer (de staande spil) van een steenkoppel draait.	In vrij goede staat.
Steunbalk van de ijzerbalk	Houten balk op de daklijsten, waartegen de ijzerbalk met een schoor steunt.	In vrij goede staat.
Spanbalk	De houten balk tussen de pinbalk en de ijzerbalk.	In vrij goede staat.
Bebordingsplanken	De houten planken die buiten op de verscheidene balken genageld zijn en de wanden van de molenkap uitmaken.	Verschillende planken liggen geschoteld en zetten zich plaatselijk lichtjes af van de drager ter hoogte van de kopse voegen.
Staartluiken	Houten luiken aan de staartzijde in de molenkap.	In vrij goede staat*.
Schaliën	Eikenhouten schaliën als dakbedekking van de molenkap.	In vrij goede staat*. Mosvorming op houten schaliën.

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar..

2.4. DE STAARTCONSTRUCTIE		
Staart van de standaardmolen	Lange naar voren stekende balk aan de staartzijde van de standaardmolen, die schuin naar beneden loopt en waaraan de trap en het kruitwerk bevestigd zijn.	In vrij goede staat, maar hangt wel iets door wat het kruien bemoeilijkt.

	Een houten plank, bestaande uit twee stukken, dekt de staart bovenaan af tegen insijpelend vocht.	In vrij goede staat.
Loopstaken	Twee schuine schoren aan weerszijden van het uiteinde van de staart (om het slingeren van de molenkast bij het malen te verhinderen).	In vrij goede staat.
Molentrap	Van een leuning voorziene houten trap, vastgemaakt aan de staart. In de trapwangen steken de 25 houten treden. Waar de staart door de trap gaat, zijn er twee korte trapwangen. Helemaal onderaan de trap steekt een zware trede, de sleeptrede, die wel eens over grond sleept.	In vrij goede staat. Zeer glad door mosvorming. Schilderwerk van trapleuning staat schraal.
Hangbomen	Vier hangbomen (verticale balken) met bovenaan een ingesneden versiering. Twee hangbalken op de sleeptrede, vastgehecht aan weerszijden van de staart. Twee kortere hangbalken, vastgehecht aan het uiteinde van de staart en met een horizontale balk verbonden met de andere twee hangbalken en de zesde traprede. Tussen de tweemaal tweehangbomen is de kruias bevestigd.	In vrij goede staat. Schilderwerk ingesneden versiering staat schraal.
Balkon	Klein platform bovenaan de molentrap, rusten op door houten schoren geschraagde balken en verbindingsplanken.	Balkonleuning aan herstel toe. Schilderwerk van de balustrade staat afgebladderd en schraal.

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

2.5. KRUIWERK VAN DE STANDAARDMOLEN		
Kruias	De windas onderaan de staart waarmee de molen naar de wind gedraaid wordt door middel van kettingen.	Kruias gebarsten.
Handspaken	Witgeschilderde houten spaken of spijlen van de kruihaspel (= handgrepen van een windas), die gekruist doorheen de kruias gaan.	In vrij goede staat. Schilderwerk staat schraal.
Kruiketting	Ijzeren ketting die bij het kruien op de kruias wordt gewonden, waarmee de molen wordt gedraaid.	Lijkt in vrij goede staat.

Kruipalen	15 houten palen die rondom de molen in de grond geplaatst zijn en waaraan de kruiketting wordt vastgelegd.	In vrij goede staat. Schilderwerk staat schraal en afgebladderd.
-----------	--	---

* voor zover zichtbaar.

3. HET DRAAIEND WERK³²		Diagnose (de visu)
3.1. DRIJFWERK		
Molenas	Lichthellende zware houten as in de molenkap, waarop ter hoogte van het aslijf (het zware middendeel) een vangwiel en een aswiel zijn bevestigd en waarop aan de kop de insteekaskop steekt. Het gedeelte van de molenas dat op de halssteen rust en draait, is cilindervormig. Ter versteviging van de hals zijn lemmers (ijzeren plaatjes) in de hals ingewerkt. Tussen de lemmers steken stroken houten (dammen). Omheen de lemmers en dammen bevinden zich lemmerbanden. Om de hals van de molenas steekt achter de askop een cirkelvormige plaat (kraag) om waterinsijpeling langs de as te voorkomen. Het achtereinde van de molenas is versmald. Met dit pineind rust en draait de as op de pinsteen. Het pineind is met metalen lemmers belegd (om slijtage te voorkomen).	Vertoont scheuren in het hout.
Halssteen	Het stenen lager waarop de hals van de molenas draait, en die met een ijzeren verankering aan de windpeluw (windpelm) is vastgemaakt.	In vrij goede staat*, maar door het stilliggen van de molen onvoldoende gesmeerd.
Steenplaat	Zachthouten plank waarop de halssteen rust.	In vrij goede staat*.
Halsklossen	Houten blokken tussen de smeerstijlen en de molenas.	In vrij goede staat*.
Pinsteen	Natuurstenen pinsteen waarin het pineind draait in een halfcilindervormige uitsparing.	In vrij goede staat*.

³² Het geheel van de onderdelen van een molen die draaien, slaan of wentelen. Ook het gaande of lopende werk genoemd.

Smeerbakje	Achteraan onder het pineinde vastgemaakte bakje met olie of vet om de pinsteen als lager te smeren.	
Springbeugel	Aan de pinbalk vastgemaakte stalen beugel over het pineind van de molenas (om het lichten van de as uit de pinsteen te verhinderen).	In vrij goede staat*.
Askop	De gietijzeren insteekaskop van de molenas, met twee roedegaten (of kokers) waarin respectievelijk de binnen-en buitenroede bevestigd zijn. De spiegel (of voorzijde) van de askop is in twee kleuren geverfd. Aan het achtereinde van de ijzeren insteekaskop zitten kruiselings vier vleugels die in de uitsparingen van de asbalk steken (om de insteekaskop aan de asbalk te verbinden).	In vrij goede staat*.
Vangwiel	Het grootste van de twee aswielen. Voorzien van 54 kammen ter aandrijving van een schijfloop Om dit wiel heen zit ook de reminrichting of vang.	In vrij goede staat.
Schijfloop	Door het vangwiel aangedreven schijfloop met 15 staven op staakijzer van de achterste maaltafel.	In vrij goede staat.
Aswiel	Het kleinste van de twee aswielen. Zonder vang. Voorzien van 48 kammen ter aandrijving van een kamwiel.	In vrij goede staat.
Kamwiel	Door het kleinste aswiel aangedreven kamwiel (of bonkelaar) met 14 kammen, op staakijzer van de voorste maaltafel.	In vrij goede staat.
Twee staakijzers	Twee verticale smeedijzeren as die bovenaan door respectievelijk een schijfloop en een bonkelaar aan het draaien wordt gebracht en die de bovenste molensteen, de looper, van respectievelijk de achterste en voorste maaltafel aandrijft. Daartoe zijn beide staakijzers onderaan voorzien van een klauw, een klauw- of vorkvormig gedeelte dat in de rijen van de looper grijpt. Bovenaan draaien de staakijzers in een spilgat dat in de respectieve ijzerbalk (cf. supra) is uitgespaard.	In goede staat op corrosiesporen na.
Twee noten	Twee houten blokjes (lageringsstuk) die de top van het respectieve staakijzer in het spilgat van de respectieve ijzerbalk op zijn plaats houden en	In vrij goede staat.

	dat bij het loskoppelen weggeslagen wordt.	
Klapspanen	De houten latjes die langs het staakijzer bevestigd zijn en meedraaien met het staakijzer. Bij het draaien geven ze aan de schudbak een schuddende beweging.	In vrij goede staat.
Ijzerkettingen	Twee kettingen (in plaats van touwen (of ijzerrepen)) waarmee de respectieve staakijzer samen met de eraan vastgemaakte schijfloop respectievelijk bonkelaar kunnen worden uitgelicht.	Corrosie.

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

3.2. STEENKUIPEN EN MOLENSTENEN		
Twee steenkuipen	Twee demonteerbare ronde houten baken die rond de respectieve molenstenen zijn gebouwd en uit kuipstukken zijn samengesteld.	In vrij goede staat.
Kuipdeksel (per steenkuip)	Houten kuipdeksel, bestaande uit twee halve cirkelsegmenten, die de kuip afdekt.	Authentiek maar in mindere goede staat.
Brug van de steenkuip (per steenkuip)	Houten draagbalkje over de steenkuip, waarop beide dekselhelften liggen.	In vrij goede staat.
Ringhout (per steenkuip)	Houten rand rond de ligger, waarop de steenkuip staat. In het ringhout steekt een opening waardoor het meel in de meelgoot terecht komt (meelgat).	In vrij goede staat.
Graanbak (per steenkuip)	De houten tremelvormige bak op de steenkuip, waarin het te malen graan gegoten wordt. In de graanbak steekt een schuif die de toevoer regelt.	In vrij goede staat.
Tremen van de graanbak (per steenkuip)	De twee balkjes op de respectieve steenkist waarop de graanbak rust.	In vrij goede staat.
Graanstok met spankoord (per steenkuip)	Houten stok met groeven die bovenop de tremen van de graanbak is bevestigd en dient om de graantoevoer te regelen. In één van de groeven loopt over de graanstok een spankoord waaraan de arm van de schudbak is	In vrij goede staat.

	opgehangen. Door de spankoord naar links of rechts in een andere groef te leggen wordt de schudbakarm meer of minder sterk door de klapsbanen beroerd en wordt de graantoevoer geregeld.	
Schudbak met keurtouwtje (per steenkuip)	Het kleine, losse bakje onderaan de graanbak, dat tijdens het malen door de vooruitstekende arm aan de schudbak die tegen de klapsbanen slaat, in schuddende beweging gehouden wordt. Een spankoord verbindt deze arm met de graanstok bovenop de tremen van de graanbak. Aan de zijkant van de schudbakarm bevindt zich een keurtouwtje dat de molenaar heen en weer kan trekken om ervoor te zorgen dat er meer of minder graan in het kropgat komt. Ook kan met dit touwtje de schudbak van de klapsbanen weggetrokken worden om de graantoevoer te stoppen.	In vrij goede staat.
Zakkenbank (per steenkuip)	(Windzijde) Houten bank op steenkuip bij de graanbak, waarop de zakken graan worden klaargezet. (Staartzijde) Hogere zakkenbank.	Authentiek maar sporen van aantasting door houtworm.
Twee koppels molenstenen	Twee koppels stenen waarmee het graan gemalen wordt. Een koppel met diameter 1,80 m en een koppel met diameter 1,70 m. De looper is in het midden voorzien van een kropgat waarlangs het te malen graan uit de schudbak op de ligger valt. Onderaan zijn er tegen het kropgat van de looper uitsparingen voor de takken van de rijs. Aan de onderste buitenrand van de looper steken stukjes leer of ijzer (meeljagers) die het meel in de buitenring van de steenkuip meevoeren naar het meelgat. De ligger is in het midden voorzien van een kleine cirkelvormige opening, waarin de steenbus geplaatst is waardoor de kleine spil gaat.	In vrij goede staat*.
Steenbanden	Ijzeren banden die rond de molensteen zijn gelegd (om die stevig bijeen te houden).	In vrij goede staat*.
Twee rijnen	Twee rijnen, één rijs per maalstoel. Dit ijzer past met twee, meestal vier armen in de uitsparingen in het kropgat van de looper. Hierover grijpt de klauw van het staakijzer om de draaiende beweging van het staakijzer op de steen over te brengen. In het midden van de rijs steekt een vierkant gat, waar de top van de kleine spil in past.	(niet zichtbaar)

Rijnspieën	De houten wiggen waarmee de rijnen in de respectieve lopers wordt vastgezet.	(niet zichtbaar)
Twee zadeldoekjes	Het doekje dat op de rijen ligt en waarop het staakijzer van de respectieve maalstoel staat.	
Twee kleine spillen	De verticale as waarop de looper van de respectieve maalstoel door middel van de rijen is opgehangen. Daartoe is de kleine spil bovenaan voorzien van een pin (nok), die onderin het rijngat past. Onder de pin bestaat de kleine spil uit een cilindrische kop die in de steenbus van de onderste molensteen (de ligger) draait. Onderaan rust de kleine spil met zijn taats in een komvormige lager (taatspot).	(niet zichtbaar)
Twee steenbussen	De koker in de opening van de ligger van de respectieve maalstoel, waarin de hals van de kleine spil draait.	(niet zichtbaar)
Twee taatspotten	De ijzeren pot op de respectieve pasbalk, die als lager dient voor de kleine spil.	(niet zichtbaar)
Strijker (per steenkuip)	Schuin houten plankje in het kroggat van de looper om het graan onder de stenen te strijken.	(niet zichtbaar)
Breekijzer (per steenkuip)	Plat stuk ijzer in het kroggat dat dient om klissen stuk te slaan.	(niet zichtbaar)
Steenbed (per koppel stenen)	Het balkenstelsel waarop de ligger rust.	In vrij goede staat*.

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

3.3. LICHTWERK		
Twee pasbalken	Een pasbalk per maaltafel. Zware horizontale balken waarop de kleine spil rust en die op en neer kan bewogen worden.	In vrij goede staat.
Twee ezels	Een ezel per maaltafel.	In vrij goede staat.

	De korte balk die aan de zoldering is vastgemaakt en waarin de pasbalk rust en scharniert.	
Twee pasblokken	Een pasblok per maaltafel. Het verschuifbare stuk hout op de pasbalk gemonteerd is waarop de taatspot zit.	In vrij goede staat*.
Paswigen	Twee houten wigen die het pasblok tussen twee stukken hout bovenop de respectieve pasbalk verstelbaar vastzetten. Met behulp van deze wigen kan de pasblok in de vier windrichtingen verschoven worden en kan bijgevolg het draaipunt van de kleine spil en de looper precies bepaald worden.	In vrij goede staat*.
Twee lichtbomen	Een lichtboom per maaltafel. De houten hefboom met aan de ene kant het lichtijzer, dat met de pasbalk in verbinding staat, en met aan de andere kant het lichttouw. Door met de lichtboom de pasbalk op en neer te bewegen, wordt de kleine spil opgetild of neergelaten, zodat de looper op de gepaste afstand tot de ligger wordt ingesteld.	In vrij goede staat.
Twee lichtsteunpunten	Een lichtsteunpunt per maaltafel. Lichtsteunpunt bestaande uit twee houten balkjes waartussen de lichtboom scharniert.	In vrij goede staat.
Twee lichtijzers	Een lichtijzer per maaltafel. Lang verticaal ijzer dat onderaan vastzit aan de pasbalk en bovenaan aan de lichtboom.	In goede staat op corrosiesporen na.
Twee 'lichttouwen' met gewichten	Een 'lichttouw' per maaltafel Riem in combinatie met touw dat met katrollen aan het uiteinde van de lichtboom is bevestigd en waaraan gewichten hangen.	In vrij goede staat.
Twee bollenregulateurs	Een bollenreguleerder per maalstoel. Het toestel waardoor bij grotere draaisnelheid van de molen de looper automatisch bijgestoken wordt. Daartoe wordt de draaiende beweging van de kleine spil of van het staakijzer met een riem overgebracht naar de schijf waaraan twee bollen hangen. Door de middelpuntvliedende kracht gaan de	Riemen niet meer aanwezig. Werking na te zien**.

	bollen uit elkaar of naar elkaar toe en trekken ze een op een verticale as schuivend stuk naar boven of duwen ze het naar beneden. Het op- en neergaande ijzeren stuk is verbonden met een hefboom die in verbinding staat met het lichtijzer.	
--	--	--

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

** werking niet te controleren bij het niet bedrijvig zijn van de molen.

3.4. GALG		
Galg	Verticaal scharnierend balkenstel in de vorm van een galg, dat dient om de looper op te lichten en om te draaien. De galg bestaat uit een verticaal scharnierende balk (galgboom), waaraan een horizontale draagbalk (galgarm) is verbonden die door een schuine steunbalk ondersteund wordt. Aan het uiteinde van de galgarm zit een gat.	Weggenomen van de steenzolder; staat momenteel in het torenkot.
Steenschroef	Doorheen het gat op het uiteinde van de horizontale balk zit een steenschroef (d.i. een verticale draadspindel die met een zware moer op en neer gedraaid kan worden).	Verdwenen (maar noodzakelijk)
Steenbeugels	De twee ijzeren steenbeugels die onderaan de steenschroef bevestigd en waarmee de steen kan worden opgelicht. Beide beugels eindigen op een pin of tap die past in een daartoe speciaal voorzien tapgat aan weerszijden van de looper.	Verdwenen (maar noodzakelijk).

3.5. MEELGOOT		
Meelgoot	Houten koker onder de twee koppels molenstenen waardoor het meel van de meelopening geleid wordt naar de centrale meelgoot op de onderliggende meelzolder. Binnenin de meelgoot steekt een meelschuif met tanden die het meel uiteen doet vallen. Op de goot prijkt traditioneel een kruisje met Christusfiguur.	In vrij goede staat.
Meelbak	Houten bak onderaan de meelgoot (waaraan de te vullen zak gehangen	In vrij goede staat.

	wordt). Aan beide zijkanten is een ijzeren haakje voorzien waaraan de te vullen zak wordt opgehangen. Met historische inscripties in de rechterzijwand. Met houten greep voor berging molenaarsschep.	
Ijzeren haakje aan touw met schuifloop	Boven de meelbak hangt een touw met schuifloop en een ijzeren haakje, waarmee de te vullen zak wordt opgehouden.	In relatief goede staat.
Scheiplankje	Houten plankje dat in de meelbak geplaatst wordt om het meel tegen te houden bij het wisselen van een zak.	In relatief goede staat.

3.6. LUIWERK		
Luias	De houten as waarop de luireep gewonden wordt.	In vrij goede staat*.
Luiwiel	Het houten kamwieltje aan de luias dat in een houten windmolen in het aswiel grijpt.	In vrij goede staat*.
Luireep	Het touw om de luias waarmee de zakken worden opgetrokken en neergelaten. Onderaan het touw is een ijzeren of houten voorwerp voorzien waarmee een lus gemaakt wordt om de rond de krop van de zak te leggen.	In vrij goede staat*.
Binnenreep	De luireep waarmee de zakken binnenin de molen worden opgetrokken.	In vrij goede staat.
Buitenreep	De luireep waarmee de zakken buiten de molen worden opgetrokken.	In vrij goede staat.
Klauwwiel	Houten wiel dat binnenin de molen op de luias zit en voorzien is van houten vorkvormige haken, waartussen de klauwreep, een dik touw zonder einde, loopt.	In vrij goede staat*.
Klauwreep	Het dikke touw zonder einde dat om het klauwwiel loopt en waarmee de lui wordt bediend.	In vrij goede staat.
Neep van de klauwreep	Scharnierend stukje hout dat als klem dient om de klauwreep mee vast te zetten tegen de molenwand.	In vrij goede staat.

Neeptouw	Touwtje waarmee de neep kan losgetrokken worden.	In vrij goede staat.
Wip	Houten hefboomstok waarmee de luias met luiwiel omhoog getrokken wordt om in de kammen van het aswiel te grijpen.	In vrij goede staat*.
Luitouw	Touw vastgemaakt aan het ene uiteinde van de wip, waarmee de luias in of uit de kammen van het aandrijwingswiel getrokken wordt.	In vrij goede staat*.
Luigat met luivallen	De luigaten worden telkens met twee valluiken afgesloten.	In goede staat.
Buitenluiwerk	Onder houten luikap stekende luias (om buitenwerks de zakken graan en meel te verhandelen).	In vrij goede staat*.

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

** werking niet te controleren bij het niet bedrijvig zijn van de molen.

3.7. VANG		
Hoepelvang	De rondgaande band, bestaande uit een stalen plaat, die zich bij het instellen van de vang rond het vangwiel sluit. Aan de binnenzijde van de onderkant van de hoepelvang ligt een plank (de schoot van de vang) om de vang tegen slijtage te beschermen en om meer kracht aan de vang te geven. Het uiteinde van de hoepelvang is met een wigvormig stuk hout verzwaaard (het vanghoofd). Dit vanghoofd is met een smeedijzeren vangoog met bout bevestigd aan een ijzeren haak of beugel (ruiter) die is vastgemaakt aan de daklijst of aan een speciale balk (de hond). Aan de vangbalk ligt de vangplank vast met een ijzeren oog (sprang).	In vrij goede staat**.
Vangbroek	De bevestiging van de vang door middel van kettingen aan de kap om te beletten dat de vang van het vangwiel zou schuiven.	In vrij goede staat.
Sabelijzer	Het verbindingsijzer tussen het uiteinde van de vangplank en de vangbalk. De verbinding met de vangplank bevindt zich vlak bij het scharnierpunt in de vangezels en is verstelbaar door middel van gaten onderaan in het	In vrij goede staat op sporen van corrosie na.

	sabelijzer, waardoor een vangbout kan gestoken worden. Op deze wijze kan de hoogte en ook de trekkracht van de vangbalk geregeld worden.	
Vangbalk	Zware balk die als hefboom wordt gebruikt om de vang te bedienen en daartoe bijna even lang is als de zijkant van de molen. Aan het ene uiteinde scharniert de balk in een vangezel, terwijl het andere uiteinde loshangt en op en neer kan bewegen. Dit uiteinde is verzwaaard om de trekkracht van de vang op te voeren.	In goede staat.
Vangezel	De balk waar de vangbalk aan een van de uiteinden op steunt en waarin hij op en neer kan scharnieren.	In goede staat.
Vanghaak	Ijzeren haak waaraan de vangbalk in ruststand hangt.	In goede staat om sporen van corrosie na.
Vangstok	De houten stok die als hefboom dient om de vangbalk op te lichten en waaraan het vangtouw hangt om de vang te bedienen.	In vrij goede staat**.
Vangtouw	Het touw aan de vangstok, waarmee vanaf de verschillende zolders de vang kan bediend worden.	In vrij goede staat**.
Keervang	De terugdraaibeveiliging die moet beletten dat de wieken en de as in de omgekeerde richting draaien. Deze bestaat uit een scharnierend stuk hout, bevestigd op de daklijst van de steenrechtzijde en voorzien van twee of drie kammen die in de kammen van het vangwiel passen. De kammen van die stut of pal zijn naar onderen toe schuin gemaakt, zodat de pal bij het rechts draaien opgelicht wordt. Bij het terugdraaien grijpt de pal in de kammen van het vangwiel, waardoor het stopt.	In vrij goede staat**.

* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

** werking niet te controleren bij het niet bedrijvig zijn van de molen.

4. HET GEVLUCHT	Diagnose (de visu)
4.1. WIEKENKRUIS	
Roeden	

Roeden	De twee metalen roeden die door de askop steken. (met de binnenroede het dichtst, de buitenroede het verst bij de molenkast) en voorzien zijn van scheigaten (waarin de hekscheien steken). Makelij: <i>Weerter Scheepsbouw Maatschappij b.v. Weert Nederland</i> Bouwjaar: 1995.	Corrosie.
Scheibussen	De vierkante, ijzeren kokers in de scheigaten (waardoor de hekscheien steken).	Corrosie.
Kikkers	Ijzeren bekjes links op de roeden (om het zeil aan vast te maken).	Corrosie.
Zeilhaken	Ijzeren haken achteraan de roeden (waarachter de opgerolde zeilen worden vastgelegd).	Corrosie.
Wiggen	Houten wiggen (of spieën), bestaande uit kopwiggen (aan de voorzijde) en roedewiggen (aan de zijkant), waarmee de roeden in de askop worden vastgezet.	In vrij goede staat*.
Woutermannetjes	Stukjes hout die tegen de roede- en kopwiggen zijn aangebracht om het loskomen ervan te voorkomen.	In vrij goede staat*.
Klemstuk	Plat stuk hout dat tegen de woutermannetjes is aangebracht.	In vrij goede staat*.
Roedebeugel	Ijzeren band omheen de roedebalk (om te beletten dat de roede- en kopwiggen loskomen).	In vrij goede staat*.
Keerklossen	De klampen die op de roeden tegen de askop zijn vastgespijkerd (om te voorkomen dat de roeden door de asgaten zakken).	In vrij goede staat*.
Hek	Het geheel van aan elkaar met molennagels vastgemaakte langse latten (voor-, buiten- en binnenzomen) en dwarse latten (hekscheien) die aan de roede bevestigd zijn en samen het voorhek en het achterhek vormen. Aan het hekwerk is de vereiste zeeg (schuine stand) gegeven door de hekscheien zo te plaatsen dat hun opeenvolging een gebogen vlak vormt.	Diverse latten in minder goeie staat.
Windplanken	De op de voorzoom (of voorste zoomlat) aan het voorhek bevestigde	In vrij goede staat.

	windplanken (halve verdekking om de windvang te vergroten).	
Klampen van de windplanken	Houten opzetstukken die op de doorlopende scheien van het voorhek zijn bevestigd, en waarop de windplanken en de voorzoom rusten.	In vrije goede staat.
Wervels	Draaihoutjes rechts op de roede waarmee de windplanken worden vastgehouden.	In vrije goede staat.
Roedekettingen	Zware ijzeren kettingen om de roeden vast te leggen.	

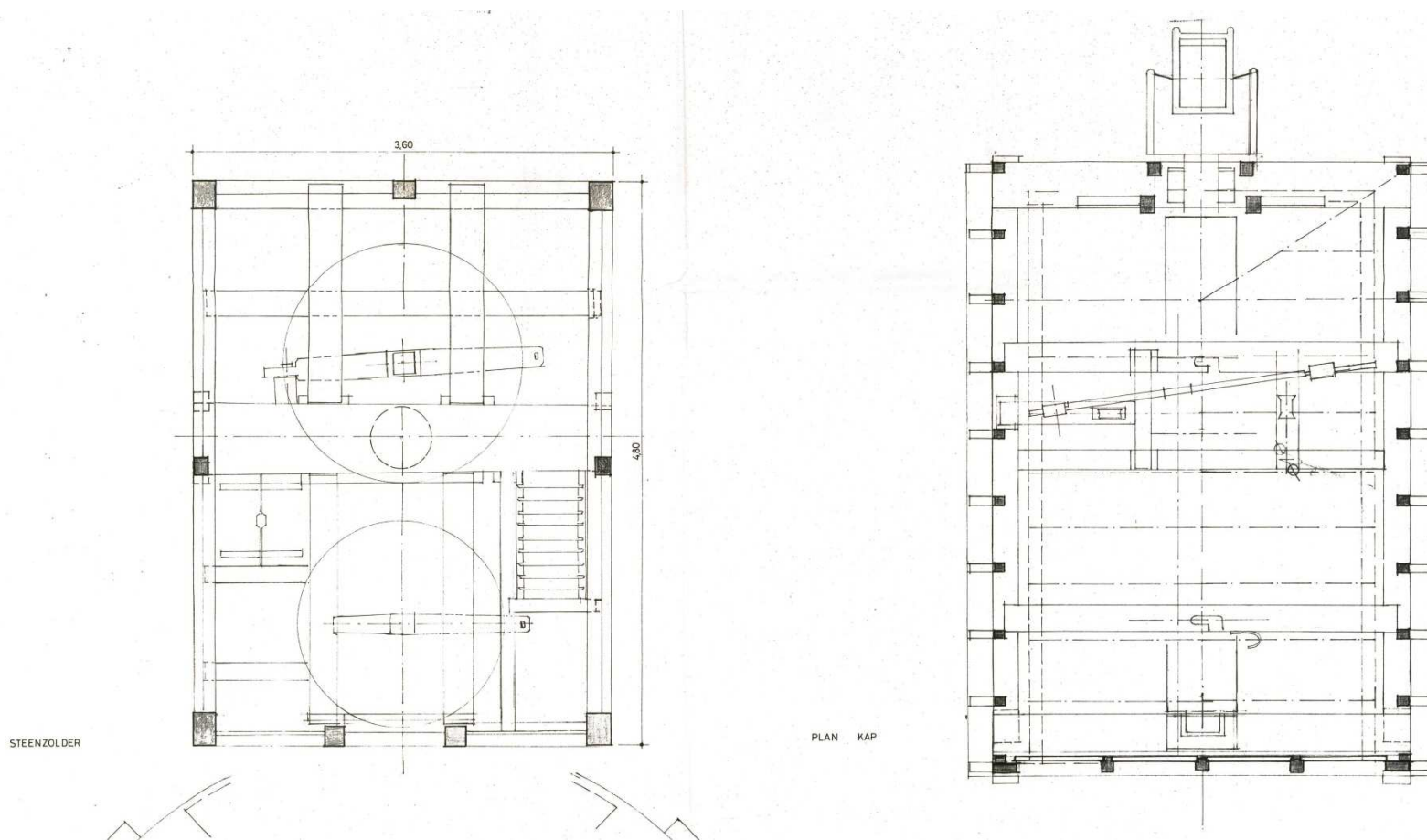
* vermoedelijk want niet goed zichtbaar.

** werking niet te controleren bij het niet bedrijvig zijn van de molen.

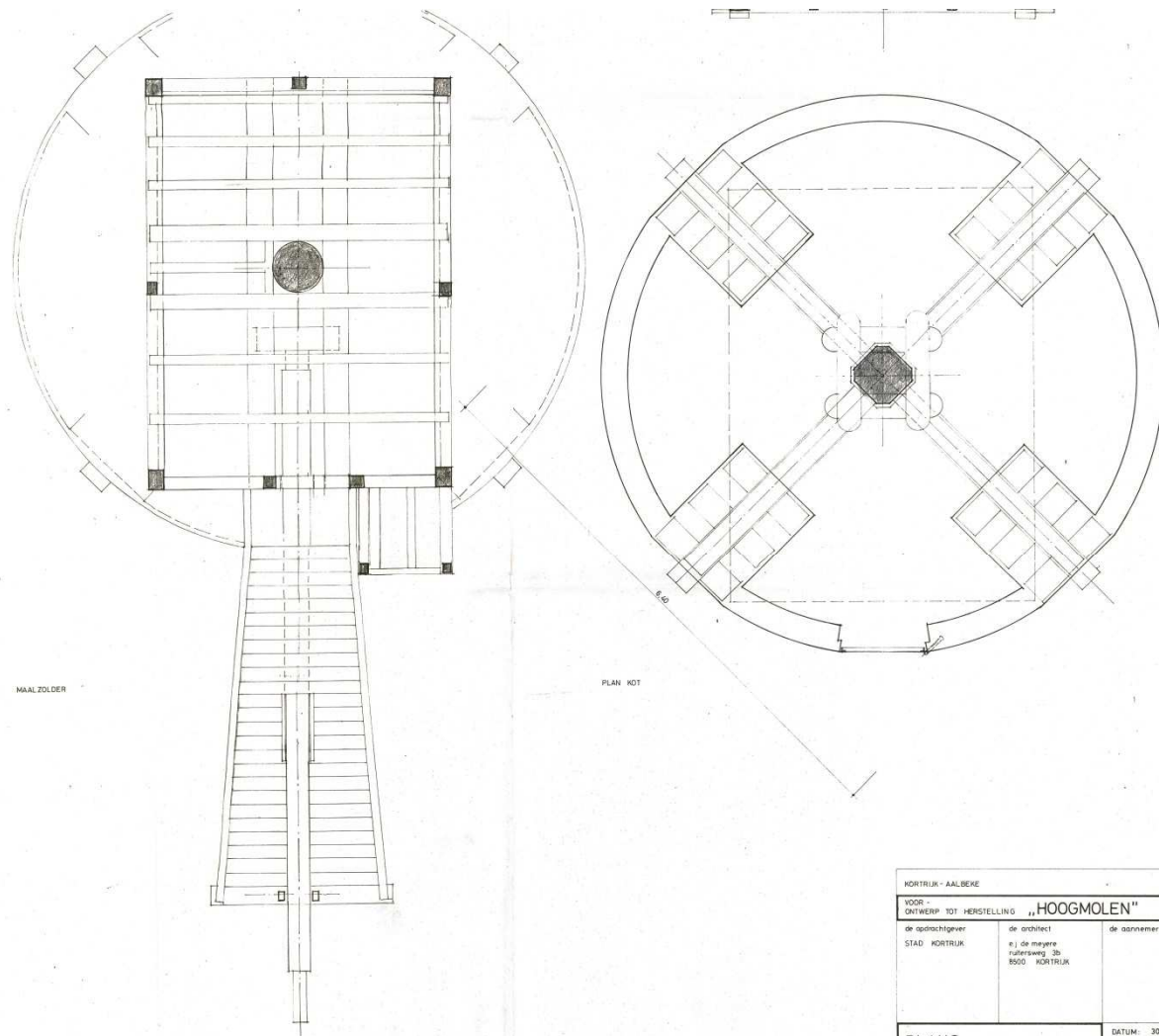
4.2. ZEILEN		
Zeilen	De vier op het achterhek uitgespannen zeildoeken uit dicht geweven hennep en met rond uitgesneden bovineinde (bek).	Aan vervanging toe.
Lijken	De kettingen die aan weerszijden in de rand van elk zeil zijn ingenaaid en waarmee het zeil enerzijds aan de kikkers van de roede en anderzijds aan de toppen van de scheien wordt vastgemaakt.	Aan vervanging toe.
Hoektouwen	De touwen waarmee de twee uiteinden (toppen) van het zeil bovenaan de roede en aan de bovenste hekschei worden vastgemaakt.	Aan vervanging toe..
Kikkerlijnen	De touwen of kettingen waarmee het zeil aan de kikkers op de roeden bevestigd wordt.	Aan vervanging toe.
Slaglijnen	De lange dunne touwen aan de buitenkant van de zeilen waarmee ze in gedeeltelijk opgerolde toestand worden vastgelegd. Deze onderschieden zich in de kortste slaglijnen (die aan de top van de wiek zitten), de halflijnen en de stormlijnen (d.z. de langste slaglijnen waarmee de zeilen in geheel opgerolde toestand worden vastgelegd).	Aan vervanging toe.

5. CULTURGOEDEREN		Diagnose (de visu)
Zakkenwagentje	Deels houten deels ijzeren wagentje op twee wielen met een schepvormig draagvlak en twee lange lastarmen (om zakken over kleine afstanden te verplaatsen).	In vrij goede staat.
Wanmolen	Grotendeels houten graanreiniger, manueel aan te drijven.	In vrij goede staat.
Koppel molenstenen	(in torenkot)	
Brugbalans	Aanvankelijk in de zoldervloer (van de meelzolder) ingewerkte hoge (en bijgevolg plaats besparende) brugbalans en met de restauratie van 1993-1995 boven de zoldervloer teruggeplaatst.	Corrosie.
Wiekstok	Lange houten stok met ijzeren haak (om de wieken voort te duwen of dichterbij te trekken).	In vrij goede staat op sporen van corrosie na.
Smeerbakje	Achteraan onder het pineinde vastgemaakte bakje met olie of vet om de pinsteen als lager te smeren.	
Molenaarsschep	Ijzeren schep met houten handvat om graan of meel te scheppen.	In vrij goede staat.
Metalen sleutel		
Smeerolietoestelletje		

3.3. Planmatige weergave

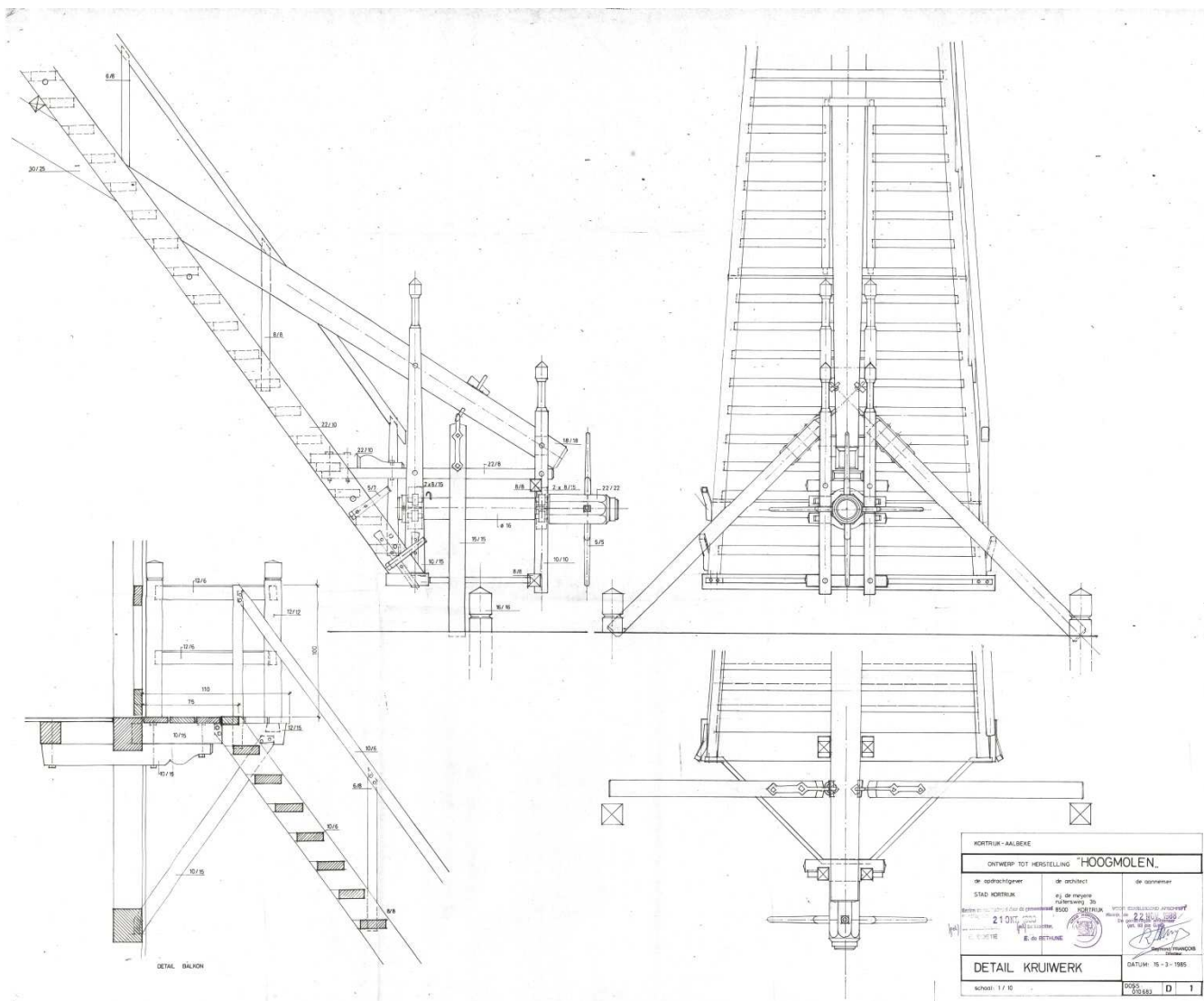


Hoogmolen: bestaande toestand (plan opgemaakt door E.J. De Meyere).

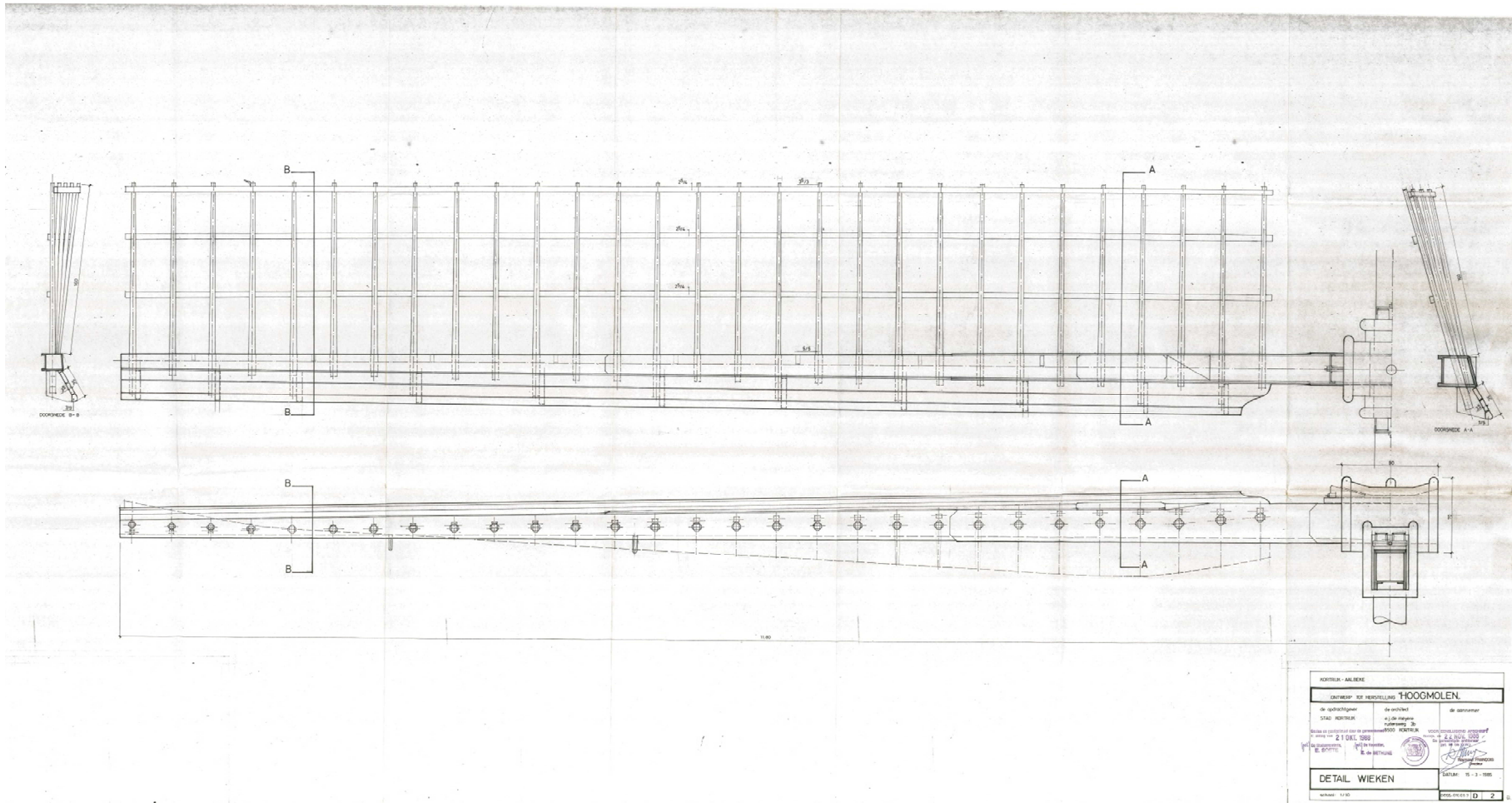


KORTLUK - AALBEKE		
VOOR-ONTWERP TOT HERSTELLING „HOOGMOLEN“		
de opdrachtgever	de architect	de aanvrager
STAD KORTLUK	e.j. de meyere rulersweg 30 8500 KORTLUK	
PLANS	BESTAANDE TOESTAND	datum: 30-8-1985
schaal: 1/20		doos BT 1

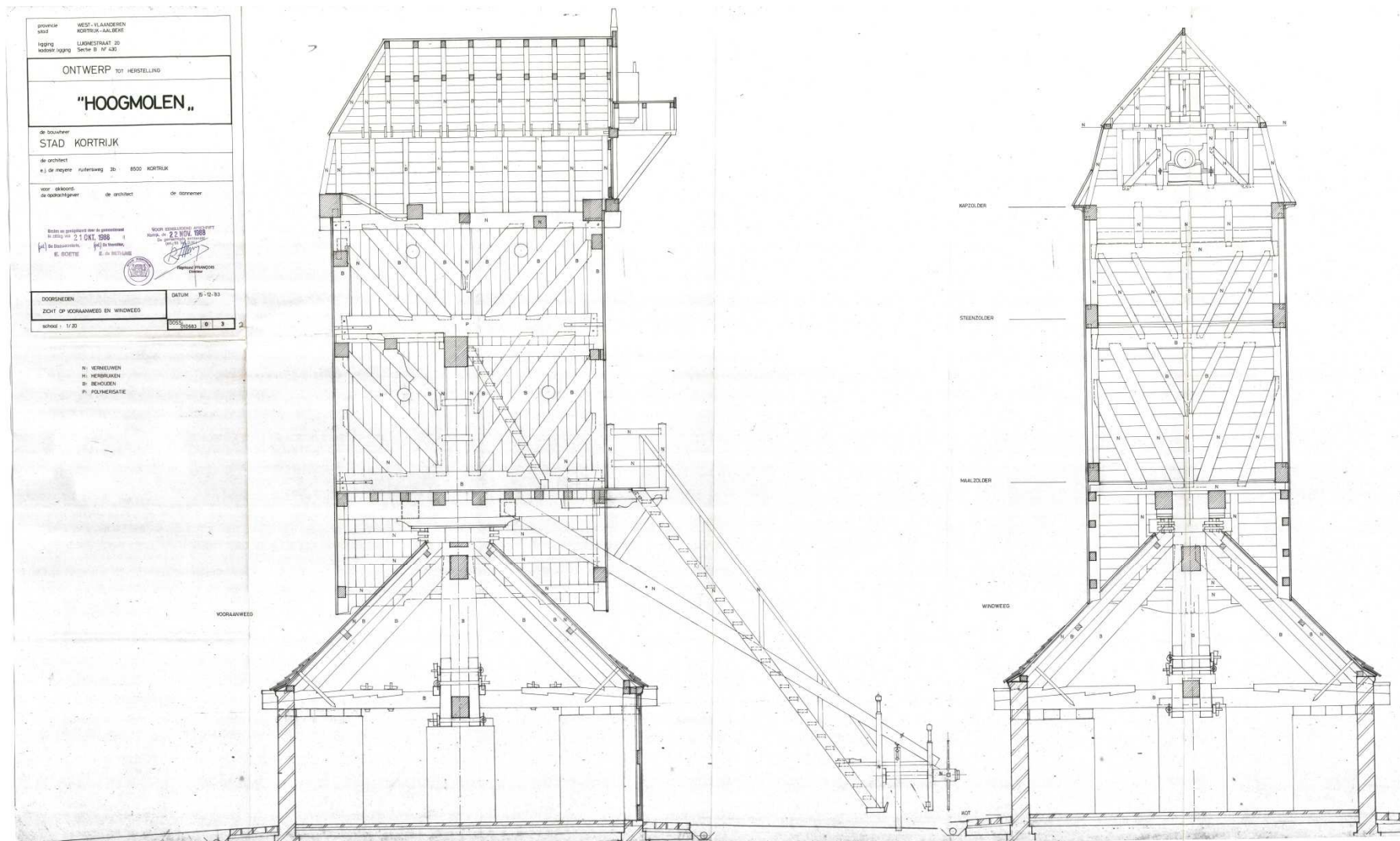
Hoogmolen: bestaande toestand (plan opgemaakt door E.J. De Meyere).



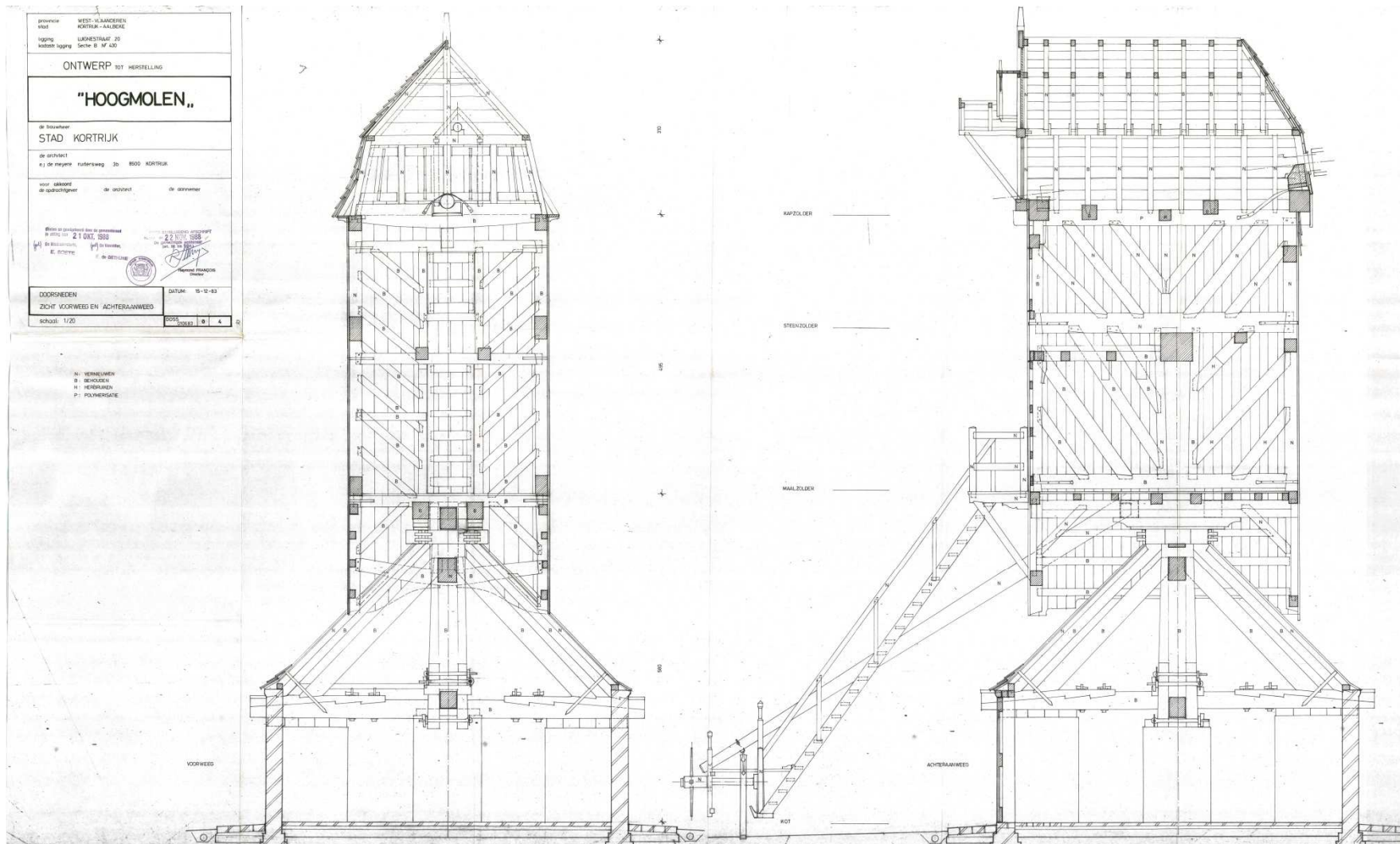
Hoogmolen: detail kruiwerk (plan opgemaakt door E.J. De Meyere).



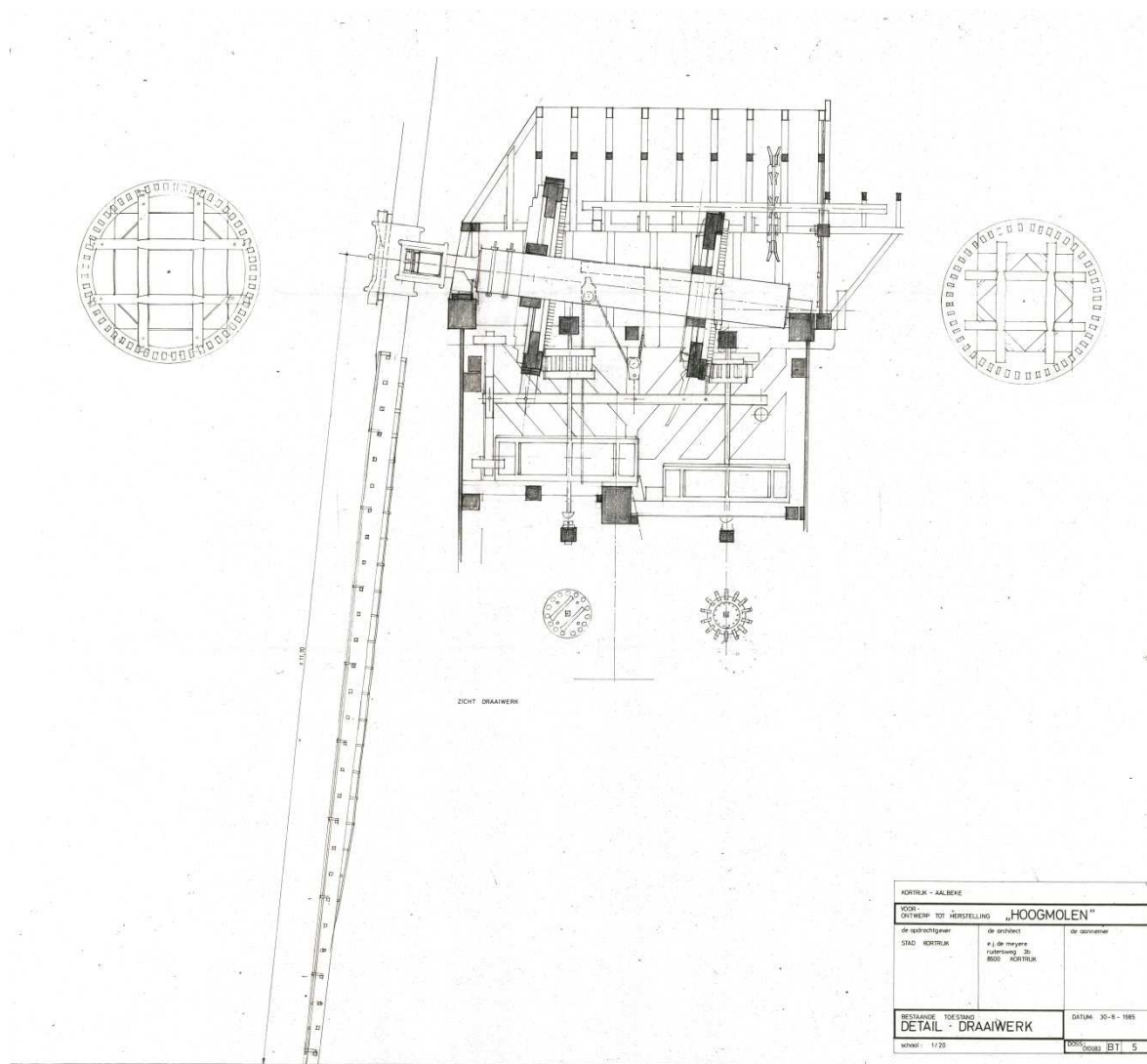
Hoogmolen: detail gevlucht (plan opgemaakt door E.J. De Meyere).



Hoogmolen: doorsneden zicht op vooraanweeg en windweeg (plan opgemaakt door E.J. De Meyere).



Hoogmolen: doorsneden zicht op voorweg en achterweg (plan opgemaakt door E.J. De Meyere).

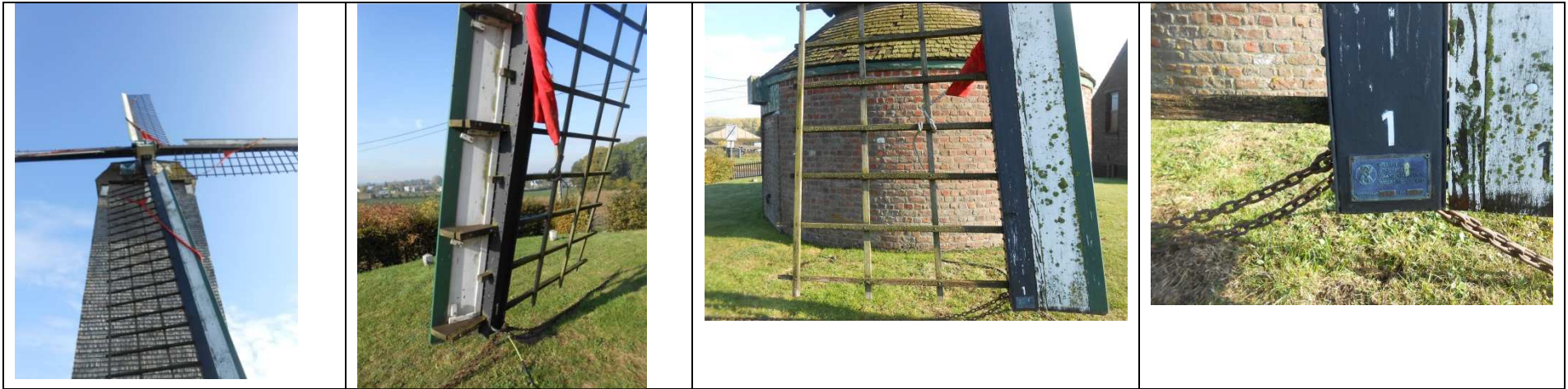


Hoogmolen: detail draaiwerk (plan opgemaakt door E.J. De Meyere).

3.4. Fotografische weergave

3.4.1. Exterieur



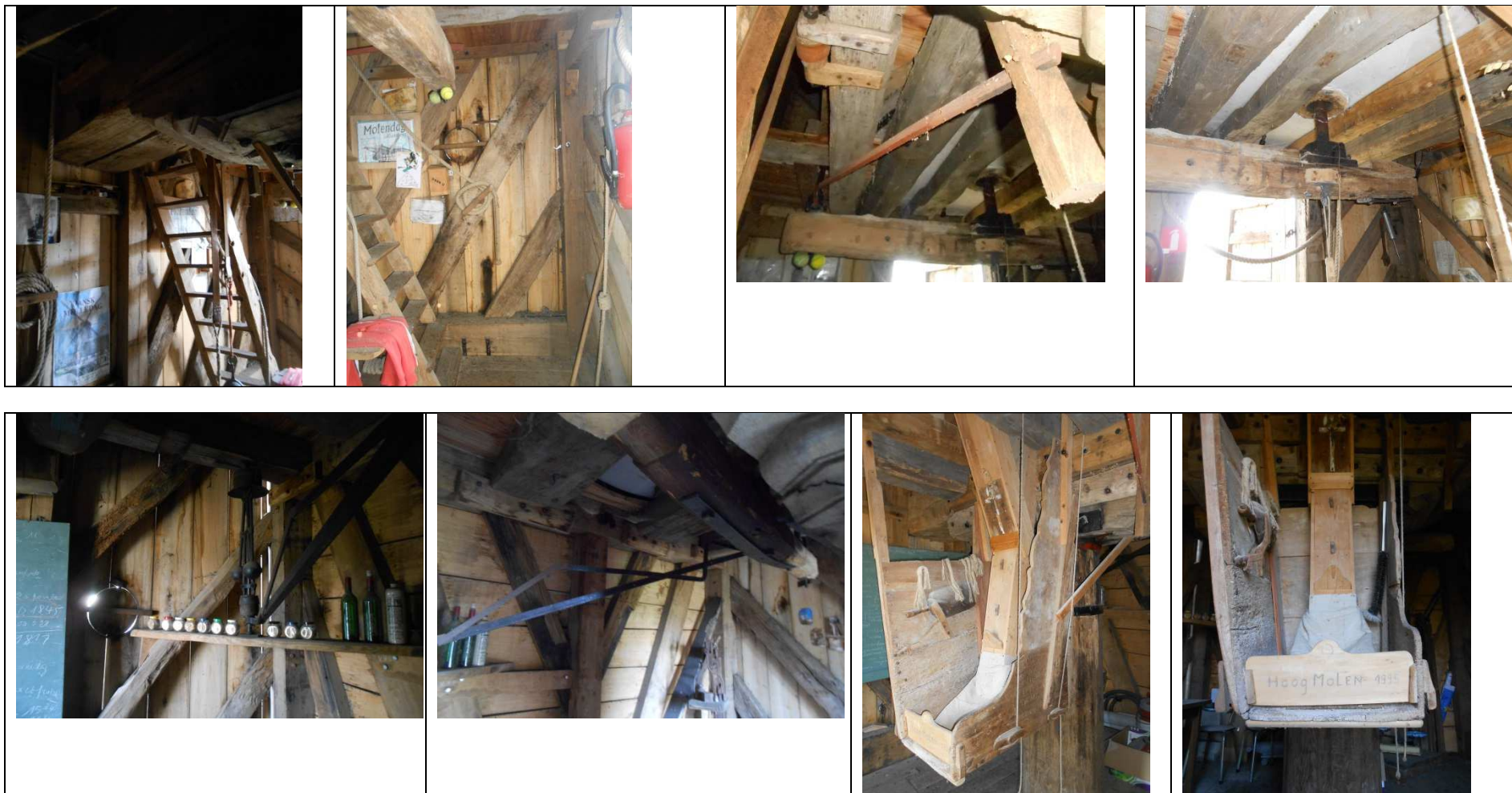


3.4.2. Interieur

3.4.2.1. Torenkot



3.4.2.2. Eerste zolder (of Meelzolder)

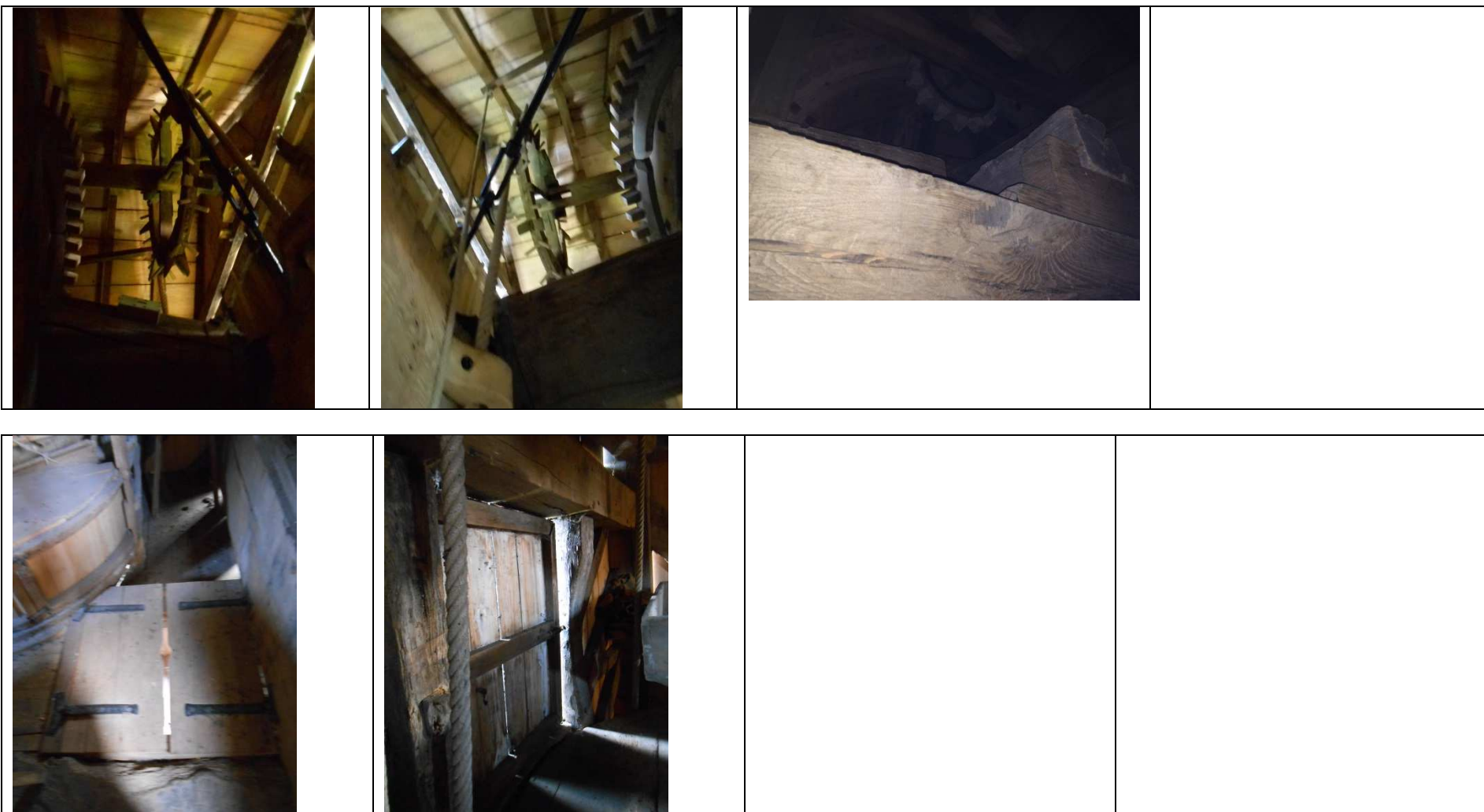










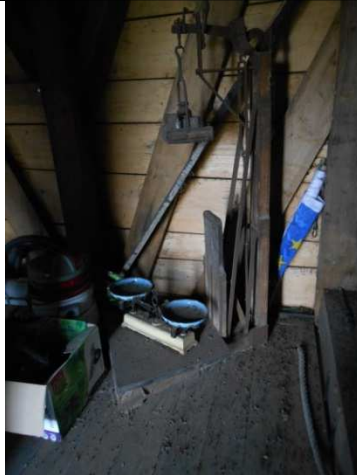

3.4.2.3. Tweede zolder (of Steenzolder)







3.4.2.4. Cultuurgooederen

			
Twee molenstenen	Zakkenwagentje	Wanmolen	Steengalg
			
Wiekstok	Molenaarsschep	Brugbalans	Sleutel en smeerolietoestelletje

4. Situering en beschrijving van de erfgoedwaarden en juridische toestand van de molen

4.1. Waardenstelling: De Hoogmolen als molenerfgoed



De Hoogmolen in Aalbeke is een houten standaardmolen met gesloten voet (of torenkot) die teruggaat tot 1717. Deze tweezoldermolen werd buiten bedrijf gesteld in 1967. De aftakeling sloeg toe, doch werd met de aankoop door de Stad Kortrijk van de molen in 1980 en met zijn restauratie tussen 1993 en 1995 uiteindelijk een halt toegeroepen. Ook werd hiermee voor de oude Hoogmolen de voor standaardmolens zo belangrijke windmaalvaardigheid gegarandeerd. De bijdrage van de voormalige en huidige vrijwillige molenaars voor het bestendigen van deze maalvaardigheid door de molen in bedrijf te houden, was en is daarbij niet onbelangrijk.

Het kader voor dit behoud - vroeger, nu en in de toekomst - werd reeds uitgezet in 1944 toen de staakmolen omwille van zijn artistieke, oudheidkundige, historische en esthetische waarde werd beschermd als monument³³.

De erfgoedwaarde die in 1944 als **artistiek en esthetisch** werd aangeduid, ligt in het bijzonder in zijn verschijningsvorm als een verheven houten 'reus' (standaardmolen op molenwal) in het omgevende nog rurale landschap. De belevingswaarde als verheven baken in het landschap is er in de voorbije eeuwen immers maar in beperkte mate gewijzigd. Zijn pittoresk karakter blijft dan ook nog tot op vandaag kunstenaars inspireren.

De destijds als oudheidkundig en historisch benoemde erfgoedwaarde laat zich tot op vandaag in het bijzonder herkennen in het feit dat de Hoogmolen - mede door zijn unieke ligging en behouden molenbiotoop - symbool staat voor de (vrij) autarchische agrarische

³³ Op 09.02.1946 werd deze bescherming bekrachtigd door prins Karel, de toenmalige regent. Het beschermingsbesluit werd echter pas op 04.12.1990 gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Cornilly 2001: 129.

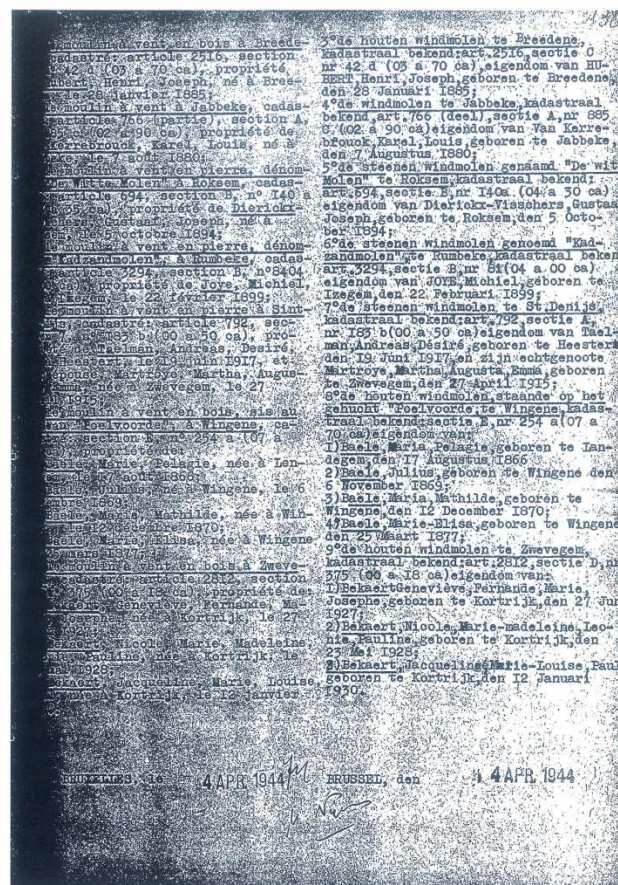
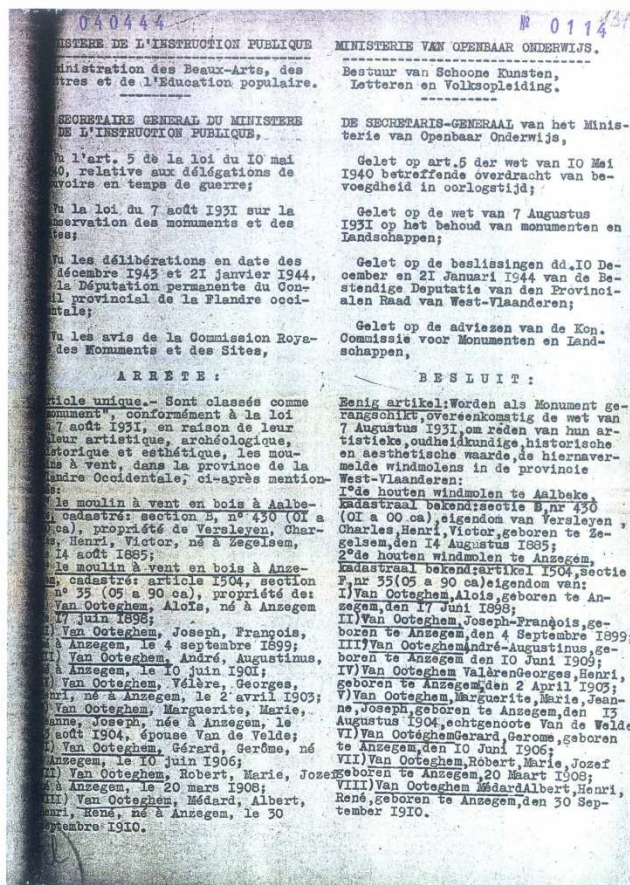
maatschappij die tot aan de Eerste Wereldoorlog het Vlaamse platteland kenmerkte. Als houten tweezoldermolen zonder kombuis is de Hoogmolen typologisch belangrijk daar hij nog duidelijk getuigt van het historisch windmaalbedrijf dat zich eeuwenlang heeft beperkt tot het malen van granen en het builen van het meel nog aan de bakker overliet. Deze industrieel-archeologische waarde wordt dan nog versterkt door de zeer nabije aanwezigheid van een mechanische maalderij. Deze combinatie staat voor een zeer mooie illustratie van de ontwikkeling die het maalbedrijf sinds het laatste kwart van de 19^{de} eeuw heeft gekend. De opgang van stoommaalderijen was moordend voor de windmolenaar wanneer hij met windstilte werd geconfronteerd. Om die periodes te overbruggen richtte hij een hulpmaalderij op die op één of andere mechanische krachtbron werd aangedreven. De gratis windkracht bleef hij echter zolang mogelijk aanwenden, zoals de Hoogmolen getuigt: pas in 1967 werd de windmolen buiten bedrijf gesteld. De mechanische maalderij is echter niet opgenomen in de bescherming van 1944. De meerwaarde die de mechanische maalderij echter inhoudt voor de industrieel-archeologische waarde van de standaardmolen, zou echter een uitbreiding van de bescherming met de maalderij meer dan verantwoorden.

N.B. Voor meer informatie over de evolutie die het historisch maalbedrijf – van windmolen tot mechanische maalderij – heeft gekend, zie: F. Becuwe 2009 – *In de ban van Ceres. Klein- en grootmaalderijen in Vlaanderen (ca. 1850 – ca. 1950)*, Brussel, Relicta-monografie 3 : 293 pp.



De twee maalstoelen in de mechanische maalderij bij de Hoogmolen.

4.2. Juridische toestand



De Hoogmolen (Luignestraat z.nr., 8511 Aalbeke) is **beschermd** als **monument** bij Besluit van de Secretaris-Generaal dd. 04.04.1944 (op 09.02.1946 bekrachtigd door prins Karel als regent; op 04.12.1990 gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad).

5. Onderbouwde visie op het toekomstig beheer

Om de toekomst ook een molinologisch verleden te geven is het noodzakelijk om het huidig patrimonium van wind-, water-, ros- en hondenmolens in stand te houden en omwille van het evolutieve aspect, indien enigszins mogelijk, in combinatie met hun mechanische opvolgers. Molens zijn immers niet alleen één van de dragers van ons collectief geheugen, maar ze blijven bovendien een inspirerend schoolvoorbeeld van duurzame ontwikkeling. Hun aantal is sinds het interbellum echter sterk uitgedund.

Sommige molens zijn nog maalvaardig ofwel in de mogelijkheid om, mits een aantal restauratieve werken, opnieuw maalvaardig te worden. De Hoogmolen in Aalbeke is één van die maalvaardige windmolens. Behalve in zijn authenticiteit als een grote houten, door wind aangedreven maalmachine ligt de erfgoedwaarde van deze standaardmolen ook in de toepassing van én het malen met de traditionele molentechniek én het op een empirische wijze doorgeven van het ambachtelijke molenaarsvak.

Voor de ontwikkeling van een visie voor het beheer van de Hoogmolen in de eerstvolgende twintig jaar is dit gegeven zoals verder wordt aangegeven, niet onbelangrijk.

5.1. Hoofddoelstellingen

Hoofddoelstelling 1 | De instandhouding van de Hoogmolen

De economische hoogtijdagen waarin molens belangrijke werktuigen waren, liggen ver achter ons. Molens worden nu gewaardeerd om hun monumentale waarde. Hun behoud richt zich dan ook op de instandhouding van de materiële molencultuur, waaraan zich bovendien een rijk scala van immateriële erfgoedelementen ophangt.

De Hoogmolen ontleent zijn monumentale, in casu industrieelarcheologische waarde vooreerst aan zijn typologie als standaardmolen met gesloten voet, waarvan het aantal sinds het interbellum sterk is uitgedund.

Functioneel bleef de Hoogmolen sinds zijn oprichting altijd een korenwindmolen. Met de restauratie van 1993-1995 werd deze historische functie verder behouden, wat zijn industrieel-archeologische waarde dan ook bestendigt

Eveneens bepalend voor de monumentale waarde van de Hoogmolen is zijn historische ligging: een molenbiotoop waar reeds voor 1717, het jaar waarin de Hoogmolen werd gebouwd, reeds een staakmolen stond. Sindsdien vormt de Hoogmolen nog altijd een beeldbepalende baken in het nog rurale landschap.

Om deze redenen is **het behoud van de Hoogmolen**, dat reeds in 1944 met zijn bescherming als monument werd beoogd, dan ook **de hoofddoelstelling voor het toekomstige beheer**.

Hoofddoelstelling 2 | De maalvaardigheid van de Hoogmolen

De meerwaarde die een draaiende, malende molen heeft, is onmiskenbaar en situeert zich op diverse vlakken. Een staakmolen is van oorsprong één groot werktuig, het cultuurhistorische beeld van molens is dan ook maar compleet met 'wenkende wieken'. Bovendien hebben werkende staakmolens een belangrijke aantrekkingskracht als toeristische trekpleister. Ook staan malende molens garant voor het behoud én de intergenerationele overdracht van de kennis van het traditionele molenaarsambacht.

De optie die in de jaren 1980 werd genomen om de Hoogmolen opnieuw windmaalvaardig te maken en in 1993-1995 uitvoering kreeg, is in dit verband niet onbelangrijk.

Bij zijn restauratie van 1993-1995 werd de Hoogmolen voor een niet-onbelangrijk deel van een nieuwe molenuitrusting voorzien. Een verdere operationele windmaalvaardigheid vormt er dan ook geen bedreiging door slijtage aan voor authentieke elementen die precies de monumentwaarde mee uitmaken.

De **optie van een maalvaardige windmolen** die met regelmaat in werking wordt gesteld, verdient dan ook om in de toekomst aangehouden te worden en maakt bijgevolg een **tweede hoofddoelstelling** uit.

Om deze optie nu en in de toekomst mogelijk te maken is het belangrijk om de windvang veilig te stellen. Door de Stad Kortrijk zullen daartoe dan ook de nodige maatregelen genomen worden op basis van de vuistregel die stelt dat op een afstand van 100 m een obstakel (bebouwing, begroeiing) niet hoger mag zijn dan de onderkant van de wieken. Telkens op een bijkomende afstand van 100 m mag er één meter hoogte bij gerekend worden.

5.2. Nevendoelstellingen

Nevendoelstelling 1 | De overdracht van de empirische kennis van het molenaarsvak

Algemene visie

Het malen met een molen kan zowel negatieve als neutrale als positieve gevolgen hebben voor het behoud van de materiële monumentale waarden. Een streven naar windmaalvaardigheid kan ingrepen impliceren die leiden tot het verlies van historisch waardevolle onderdelen. Even nefast kan het werken met de molen zijn door de slijtage die het aan dergelijke onderdelen aanbrengt. In beide gevallen maken die authentieke elementen immers precies de monumentwaarde mee uit. Anderzijds wordt doorgaans veel meer zorg besteed aan een molen die in bedrijf gehouden wordt. Het regulier onderhoud dat daarmee in de regel gepaard gaat, zorgt ervoor dat dure ingrijpende restauraties door verwaarlozing normaliter niet aan de orde zijn. Het is dan ook van cruciaal belang het al dan niet maalvaardig maken of de graad van bedrijvigheid af te toetsen aan de kwetsbaarheid van de monumentale molenuitrusting. Een differentiatie van de maalvaardigheid dringt zich met andere woorden op. Bij molens met zeldzame, historische onderdelen en dus een uitzonderlijk hoge monumentale waarde kan het aangewezen zijn om het aantal jaarlijkse omwentelingen te beperken en zo de historische onderdelen zo veel mogelijk te ontzien. In bijzondere gevallen kan het zelfs meer dan wenselijk zijn om alleen bij uitzondering of zelfs helemaal niet meer te draaien of te malen.

Het behoud van het windmolinologisch erfgoed in Vlaanderen is sterk afhankelijk van de empirische kennisoverdracht tussen de generaties op het vlak van zowel molenbouw en -restauratie als het op windkracht maalvaardig draaien van de molens. Door de Hoogmolen windmaalvaardig te houden kan deze windmolen een wezenlijke bijdrage leveren tot die kennisoverdracht door onder meer als **stageplaats** te fungeren **voor vrijwillige molenaars-in-opleiding**.

Nevendoelestelling 2 | De publieke ontsluiting van de Hoogmolen als molenerfgoed

Met hun wenkende wieken én hun beeldbepalende inplanting in het landschap nodigen molens mensen sowieso uit om langs te komen. Zeker draaiende windmolens spreken tot de verbeelding. Opdat de instandhouding van het molenerfgoed zijn maatschappelijke relevantie zou blijven behouden is het dan ook van belang dat molens nu en dan hun deuren openzetten voor het grote publiek. Ook in het geval van de Hoogmolen is dit de bedoeling. De maalvaardigheid vergroot immers de belevingswaarde van deze bergmolen.

In concreto houdt de **publieke toegankelijkheid** van de Hoogmolen in dat dat deze molen met regelmaat zal draaien en malen en bij die gelegenheid ook publiek ontsloten zal worden. De Stad Kortrijk heeft als eigenaar van drie windmolens, met name deze Hoogmolen, de Vannestemolen in Marke en de Preetjesmolen in Heule, immers het expliciete voornemen om een pool van vrijwillige molenaars op te richten.

Belangrijk bij de invulling van deze nevendoelstelling is dat er telkenmale voldoende aandacht besteed wordt aan de veiligheid van zowel de bezoekers als van de vrijwillige molenaars en/of gidsen die de bezoekers over de molen en zijn werking informeren.

Nevendoelestelling 3 | De inbedding van de Hoogmolen in een breder cultuurhistorisch geheel met toeristische potentie

De onmiddellijke nabijheid van een mechanische maalderij bij de Hoogmolen vormt een zeer mooie illustratie van de evolutie die het molenbedrijf vanaf het laatste kwart van de 19^{de} eeuw heeft gekend. Windstilte werd ondervangen door mechanische kracht en leidde ofwel tot belangrijke aanpassingen van stenen windmolens (zoals de installatie van een stoom- of andere motor en het uiteindelijk wegnemen van het gevlucht) ofwel tot de oprichting van een hulpgemaal bij staakmolens.

Vanuit een holistische erfgoedzorg mag het behoud en de ontsluiting van de Hoogmolen in wezen niet los gezien worden van het behoud en de ontsluiting van de mechanische maalderij die er als het ware organisch mee verbonden is. Afspraken met de eigenaars om de mechanische maalderij soms open te stellen samen met de windmolen zullen dan ook nagestreefd worden.

De mechanische maalderij bij de Hoogmolen

De mechanische maalderij bij de Hoogmolen illustreert in een omzeggens gave landschappelijke context het ontwikkelingsverhaal van standaardmolens die bij windstilte vanaf de late 19^{de} eeuw werden uitgebreid met een mechanische maalderij of eerst met een hulpgemaal dat later veelal tot een volwaardige mechanische maalderij uitgroeide.

De nog volledig bewaarde uitrusting van de mechanische maalderij bij de Hoogmolen geeft een mooi en correct beeld van de inrichting van een kleinmaalterij. Tot deze uitrusting behoren in het bijzonder twee maalstoelen, een buil, een haverpletter, een elevator en een graanreiniger. Het geheel werd (en kan nog steeds worden) aangedreven door een elektromotor en een daarop aansluitend systeem van overbrengingsas, riemschijven en drijfriemen.





De vrij ruime opstelling van de maalderij laat toe om dit industrieel-archeologisch relict een multifunctionele bestemming te geven (zoals een zomercafé, expositie- en causerieruimte (op eerste verdieping), ...).

6. Opsomming en verantwoording van de beheersmaatregelen om de beoogde beheersdoelstellingen te bereiken

Om de beoogde beheersdoelstellingen te bereiken dringen er zich in eerste instantie – hoofdzakelijk periodieke – onderhouds- en beheerswerkzaamheden op. Belangrijk is deze werkzaamheden zo structureel en kwalitatief mogelijk uit te voeren zodat omvangrijke, vaak dure restauraties pas op langere termijn omwille van de onafwendbare vergankelijkheid van materialen noodzakelijk zijn.

Ook wanneer een restauratie zich uiteindelijk opdringt, blijft de instandhouding van monumentale waarden het belangrijkste uitgangspunt. Vanuit het oogpunt van kostenbesparing zonder meer op grote schaal monumentale onderdelen vervangen wanneer restauratie ervan ook tot de mogelijkheden behoort, is met andere woorden niet aangewezen. Belangrijk is dat de verwachte levensduur van het monument na restauratie telkens opnieuw in overleg met de voor onroerend erfgoed bevoegde overheidsinstantie wordt afgewogen tegen de kosten van materiaal en arbeid.

6.1. Onderhouds- en beheerswerkzaamheden

Onderhoud omvat reguliere, geregeld terugkerende werkzaamheden waarbij in principe geen materiaal wordt vervangen, maar alleen wordt hersteld. In een molen, zeker wanneer die maalvaardig is, zijn onderhouds- en beheerswerkzaamheden des te belangrijker.

De werkzaamheden die voor een optimaal behoud van de Hoogmolen noodzakelijk zijn, worden opgelijst in bijlage 1.

Daarbij wordt tevens de periodieke regelmaat aangegeven waarmee deze minimaal zullen moeten worden herhaald worden. Belangrijk is aan te merken dat de opgegeven periodieke regelmaat niet uitsluit dat bij het regelmatig draaien en malen van de Hoogmolen, mede omwille van de veiligheid, door de molenaar(s) sowieso gecontroleerd wordt in welke mate het draaiende molenwerk optimaal functioneert.

6.2. Restauratiewerkzaamheden

Bij restauraties gaat het om meer ingrijpende werkzaamheden, die met de instandhouding van monumentale waarden als belangrijkste uitgangspunt steeds ‘sober en doelmatig’ zijn.

Dienen er zich op een gegeven ogenblik restauratiewerkzaamheden aan aan zowel het kerkinterieur als het orgel, dan is het aangewezen om eerst het interieur en pas daarna het orgel onder handen te nemen.

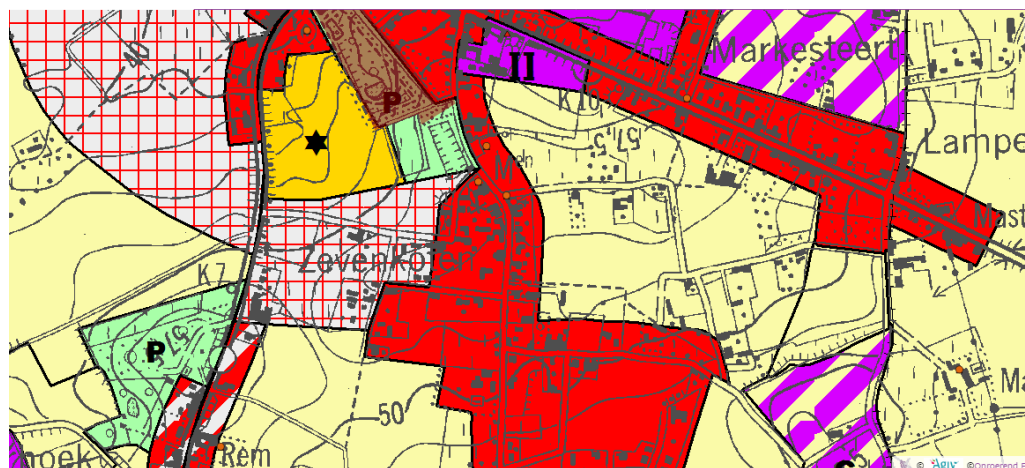
In een beheersplan voor de komende 20 jaar aangeven welke restauratiewerken er zich *in concreto* zullen aandienen is eigenlijk een onmogelijke zaak. De betrachting is om dergelijke werken die hoe dan ook de authenticiteit aantasten, via onderhoudswerken zoveel en zolang mogelijk uit te stellen. Ooit zal de tand des tijds zich echter onherroepelijk laten gelden. In overleg met het Agentschap Onroerend Erfgoed dient op dat ogenblik onderzocht worden welke restauratiewerken

zich effectief opdringen en in welke deze al dan niet in de authenticiteit mogen ingrijpen om de hoofddoelstelling van de instandhouding van de Hoogmolen *in globo* verder waar te maken. Wanneer deze nood zich effectief zou stellen, wordt met hoofdstukken 2 tot en met 4 van dit beheersplan alvast het fundament aangereikt om deze afwegingen op een gefundeerde wijze te maken.

In bijlage 2 wordt opgelijst welke restauratieve werkzaamheden er zich in de komende 20 jaar zouden kunnen voordoen. Is deze lijst vrij uitgebreid, exhaustief is ze evenwel niet en kan dus ook niet als dusdanig beschouwd worden.

6.3. Windvang

Van cruciaal belang is dat de windvang in de toekomst zonder meer gevrijwaard worden. Dit betekent dat binnen een afstand van 100 m van de molen de bebouwing of beplanting liefst niet hoger mag zijn dan de onderkant van de wieken (zie ook bijlage 5). De stad neemt de opmeting hiervan op zich.



Uitreksel uit het Gewestplan.



Bestaande toestand windvang-perimeter van 100 m

Een vuistregel die daarbij wordt gehanteerd, is: op een afstand van 100 m mag een obstakel (bebouwing, begroeiing) liefst niet hoger zijn dan de onderkant van de wieden. Telkens op een bijkomende afstand van 100 m mag er één meter hoogte bij gerekend worden.

Bij de vrijwaring van de windvang met oog op de maalvaardigheid kan een belangrijke rol worden weggelegd voor het stadsbestuur. Vanaf 1 januari 2016 is er van het agentschap Onroerend Erfgoed immers geen adviesvereiste meer voor ontwikkelingen in de nabijheid van beschermde monumenten, zelfs niet op de percelen “palend aan” beschermde monumenten.

Het is alvast de intentie van de Stad Kortrijk als eigenaar van de Hoogmolen om bij het invullen van zijn vergunningverlenende bevoegdheid de ontwikkelingen in de nabijheid van een beschermde molen zo goed mogelijk af te wegen zodat de huidige windvang ook in de toekomst gevrijwaard wordt. Bijzondere aandacht gaat daarbij zonder meer naar de momenteel nog onbebouwde zone binnen de 100 m-perimeter.

Vanuit deze betrachting heeft de Stad Kortrijk, in onderzoek met de eigenaars van de betreffende percelen en de Vlaamse Landmaatschappij, immers de intentie om van het perceel aan de overzijde van de Luignestraat (rechttegenover de molen) zijn woonbestemmingsfunctie op te heffen en in ruil bewoning toe te laten op het perceel achter de woningen op de hoek van de Luignestraat en de Steertstraat.

Er wordt eveneens onderzocht of het uitbreiden van de bescherming naar een dorpsgezicht voor het gebied rondom de Hoogmolen met belangrijke zichtassen hier een meerwaarde zou kunnen betekenen voor alle betrokken partners. Hierbij verwijzen we naar de andere twee molens in groot-Kortrijk die eveneens in een beschermd dorpsgezicht gelegen zijn, met name de Vannestemolen in Marke en de Preetjesmolen in Heule.

Suggestie: aarzel bij problemen met betrekking tot de windvang nooit om de betrokken erfgoedconsulent van Onroerend Erfgoed voor een constructief advies te raadplegen.

7. Voorstel van opvolging en evaluatie

7.1. Onderhouds- en beheerswerkzaamheden

Onderhouds- en beheerswerkzaamheden zijn werkzaamheden die met een periodieke regelmaat dienen herhaald te worden. Voor alle werkzaamheden is de periodiciteit van uitvoering dan ook duidelijk opgegeven. Naar gelang de aard van de werkzaamheid vertaalt deze regelmaat zich in:

- bij ieder draai- en/of maalbeurt
- halfmaandelijks
- maandelijks
- driemaandelijks
- halfjaarlijks
- jaarlijks
- tweejaarlijks
- driejaarlijks
- vijfjaarlijks
- tienjaarlijks

Deze al dan niet kleine of grote regelmaat staat evenwel niet in de weg dat bij elke draai- en maalbeurt sowieso gelet wordt op het al dan niet optimaal functioneren van het molenmechanisme.

Om als moleneigenaar en als vrijwillige molenaarsteam zicht te houden op de uitvoering van deze onderhouds- en beheerswerkzaamheden wordt in het torenkot van de staakmolen een periodiek-onderhoudsboek gelegd waarin alle onderhouds- en beheerswerkzaamheden per periodieke regelmaat staan opgelijst en waarbij de uitvoerder kan aangeven wanneer hij of zij de respectieve werkzaamheden heeft uitgevoerd en indien nodig ook kanttekeningen kan maken.

Voor de onderhouds- en beheerswerkzaamheden die jaarlijks nazicht vereisen en kleine herstelwerken impliceren en bijgevolg niet door een moleneigenaar / (vrijwillig) molenaar kunnen uitgevoerd worden, wordt beroep gedaan op een molenbouwer. Ook hij zal in het onderhoudsboek aanstippen welk nazicht er werd gedaan en welke herstelwerken werden uitgevoerd.

Een copie van dit periodiek-onderhoudsboek zal jaarlijks overgemaakt worden aan het agentschap Onroerend Erfgoed.

Indien nodig zal tezelfdertijd een standaarderfgoedpremie aangevraagd worden om in het kader van het onderhoud van de Hoogmolen enkele kleine herstellingswerken te kunnen uitvoeren.

7.2. Restauratiewerkzaamheden

Hoezeer de stad Kortrijk als moleneigenaar, samen zijn vrijwillige molenaars, zijn onderhoudsplicht ook zal nakomen, omwille van de uiteindelijk onafwendbare vergankelijkheid zal de tand des tijds zich uiteindelijk toch laten gelden en zullen er zich restauratiewerken opdringen die de authenticiteit van het monument onherroepelijk zullen aantasten. Belangrijk is echter dat de mate waarin dit gebeurt continu bewaakt wordt, alsook dat daarbij telkenmale een afweging wordt gemaakt van de verwachte levensduur van een restauratieve ingreep ten opzichte van de kostprijs van materialen en arbeid.

Het ogenblik waarop de onderhoudswerkzaamheden niet meer van die aard zullen zijn dat ze de materiële vergankelijkheid kunnen ondervangen, kondigt zich bij goed beheer steeds vooraf aan, tenzij omstandigheden (zoals brand, storm, ...) de molen vooraf onmogelijk te voorziene schade toebrengen. In normale omstandigheden houdt dit dus in dat er tijdig werk kan gemaakt worden van een restauratiestudie die in overleg met het Agentschap Onroerend Erfgoed de restauratieproblematiek concreet in beeld brengt en er vervolgens passende oplossingen voor aanreikt.

Voor deze noodzakelijke restauratieve ingrepen zal de moleneigenaar bij het Agentschap Onroerend Erfgoed tot slot een bijzondere beheerspremie aanvragen.

De opvolging en evaluatie van deze werkzaamheden gebeuren in dit geval dan ook via de vele overlegmomenten die in een eerste, voorbereidende fase tussen de eigenaar, de ontwerper en het Agentschap Onroerend Erfgoed en in een tweede, uitvoerende fase tussen deze projectleden en de aannemer zullen plaatsvinden.

Bijlagen

Zie bundel: DE HOOGMOLEN IN AALBEKE (KORTRIJK). Beheersplan Onroerend Erfgoed. Bijlagen